

KOKYBINĖ LYGINAMOJI ANALIZĖ

ZENONAS NORKUS, VAIDAS MORKEVIČIUS

TYRIMŲ METODŲ SERIJA

Zenonas Norkus, Vaidas Morkevičius

Kokybinė lyginamoji analizė

Vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams

**Lietuvos HSM duomenų archyvas (LiDA)
Kaunas, 2011**

UDK 001.8

No-79

Vadovėlio leidybą finansavo Europos socialinio fondo agentūra ir Lietuvos Respublikos Švietimo mokslo ministerija pagal Lietuvos 2007-2013 metų laikotarpio Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 3 prioriteto „Tyrėjų gebėjimų stiprinimas“ VP1-3.1-ŠMM-02-V priemonės „Mokslininkų kitų tyrėjų kvalifikacijos ir kompetencijų tobulinimas (mokslo ir duomenų bazės, e. dokumentai) projektą „Lietuvos HSM duomenų archyvo (LiDA) plėtra“ (SFMIS Nr. VP1-3.1-ŠMM-02-V-02-001).

Apsvarstė ir rekomendavo spausdinti bei naudoti kaip vadovėlį humanitarinių ir socialinių mokslų specialybių studentams Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Taryba (2010 10 27 posėdžio protokolai Nr. 74) ir Kauno technologijos universiteto Senato studijų komisija (2011 03 01 sprendimas).

Autoriai

Zenonas Norkus

Vaidas Morkevičius

Recenzantai

Prof. dr. Šarūnas Liekis (Vytauto Didžiojo universitetas)

Doc. dr. Liutauras Kraniauskas (Klaipėdos universitetas)

Leidykla UAB „Vaistų žinios“, Lakūnų g. 6, 09108 Vilnius

Dizainas ir maketavimas Andrius Gruzdaitis

Spausdino UAB „Standartų spaustuvė“

Tiražas 1000 egz.

©Zenonas Norkus, 2011

©Vaidas Morkevičius, 2011

©Lietuvos HSM duomenų archyvas (LiDA), Kaunas, 2011

©Vaistų žinios, UAB, 2011

ISBN 978-9955-884-44-6

Turinys

Pratarmė.....	7
Įvadas.....	11
1. Kokybinė lyginamoji analizė socialinių mokslų lyginamosios metodologijos kontekste	23
1.1. Lyginimas, lyginamoji perspektyva ir lyginamasis metodas.....	23
1.2. Lyginamoji perspektyva ir jos ekstensyvioji strategija	35
1.3. Atvejo tyrimas ir lyginamosios perspektyvos intensyvioji strategija.....	48
2. Kokybinė lyginamoji raiškiųjų aibių analizė	63
2.1. Kokybinės lyginamosios raiškiųjų aibių analizės loginiai pagrindai.....	63
2.2. Raiškiųjų aibių KLA atlikimas programine įranga „fs/QCA“	86
2.2.1. Duomenų failų atidarymas ir išsaugojimas	87
2.2.2. Naujo duomenų failo sukūrimas, duomenų redagavimas.....	88
2.2.3. Raiškiųjų aibių KLA atlikimas.....	92
2.3 Raiškiųjų aibių KLA atlikimas programine įranga TOSMANA.....	114
2.3.1 Duomenų failo atidarymas ir išsaugojimas	114
2.3.2. Naujo duomenų failo sukūrimas, duomenų redagavimas.....	117
2.3.3. Kiekybinių kintamųjų transformavimo įrankis	119
2.3.4. Raiškiųjų aibių KLA atlikimas.....	122
3. Kokybinė lyginamoji neraiškiųjų aibių analizė	141
3.1. Kokybinės lyginamosios neraiškiųjų aibių analizės loginiai pagrindai	143
3.1.1. Neraiškiosios aibės sąvoka.....	143
3.1.2. Kintamųjų reikšmių transformavimas į priklausymo netolydžioms neraiškiosioms aibėms reikšmes.....	146
3.1.3. Kiekybinių kintamųjų reikšmių transformavimas į priklausymo tolydžioms neraiškiosioms aibėms reikšmes	156
3.1.4. Operacijos su neraiškiosiomis aibėmis.....	168
3.1.5. Neraiškiai pakankamos ir neraiškiai būtinos sąlygos bei jų nuoseklumo ir dangos skaičiavimas	175
3.2. Neraiškiųjų aibių KLA su programine įranga „fs/QCA“	187
3.2.1. Originalių kintamųjų transformavimas tiesioginio kalibravimo būdu.....	188

3.2.2. Loginės operacijos su neraiškiųjų aibių kintamaisiais	189
3.2.3. Būtinų ir pakankamų priežasčių paieška naudojant grafinę sąsają.....	195
3.2.4. Nuoseklumo ir bendrosios dangos rodiklių skaičiavimas naudojant grafinę sąsają	197
3.2.5. Neraiškiųjų aibių KLA atlikimas.....	198
4. Kokybinė lyginamoji daugiareikšmių kintamųjų analizė	223
4.1. Kokybinės lyginamosios daugiareikšmių kintamųjų analizės loginiai pagrindai	224
4.2. Daugiareikšmių kintamųjų KLA atlikimas programine įranga TOSMANA.....	232
4.2.1. Kiekybinių kintamųjų transformavimas į daugiareikšmius kategorinius	233
4.2.2. Daugiareikšmių kintamųjų KLA atlikimas.....	237
5. KLA pavyzdžiai ir savarankiško darbo užduotys	249
5.1. Raiškiųjų aibių KLA.....	249
5.1.1. Etninių teritorinių mažumų politinės mobilizacijos priežastys.....	249
5.1.2. Barringtono Moore'o demokratijos ir autoritarizmo kilmės aiškinimo taikymas tarpukario Europos politikos raidai	252
5.1.3. Dirko Berg-Schlosserio ir Gisèle De Meur tarpukario Europos politinės raidos aiškinimas..	257
5.1.4. Socialinis homogeniškumas kaip demokratijos stabilumo tarpukario Europoje veiksnys.....	261
5.1.5. Dirko Berg-Schlosserio ankstyvo demokratijos žlugimo (iki 1929 m.) tarpukario Europoje priežasčių analizė	264
5.1.6. Dirko Berg-Schlosserio demokratijos žlugimų tarpukario Europoje po 1929 m. priežasčių analizė	268
5.1.7. Įtakingi veikėjai ir demokratijos likimas tarpukario Europoje	274
5.1.8. Steve'o Chano 1945–1992 m. laikotarpio karų trukmės priežasčių analizė.....	277
5.1.9. Ligitos Šarkutės Lietuvos Respublikos vyriausybių (1990–2008) stabilumo veiksnių analizė	282
5.1.10. Susan Haworth-Hoeppner moterų mitybos sutrikimų priežasčių tyrimas.....	286
5.2. Neraiškiųjų aibių KLA.....	289
5.2.1. Gerovės valstybės dosnumo priežasčių analizė	289
5.2.2. Protesto akcijų prieš Tarptautinio valiutos fondo diktuojamą ekonominę politiką priežasčių analizė	295
5.2.3. Konstitucinės vyriausybės kontrolės pobūdžio veiksniai: Paulo Penningso analizė.....	301
5.2.4. Carsteno Q. Schneiderio demokratijos konsolidacijos sąlygų Lotynų Amerikoje ir pokomunistinėse šalyse analizė	306

5.3. Daugiareikšmių kintamųjų KLA	315
5.3.1. Zenono Norkaus sparčios sėkmingos pokomunistinės transformacijos sąlygų analizė ...	315
5.3.2. Giedriaus Žvaliausko ir Vaido Morkevičiaus Lietuvos politinių partijų vidinės demokratijos veiksmų analizė	324
Literatūra	331
Table of Contents	342
Summary	345

Pratarmė

Jei reikėtų įvardyti šiuolaikinių socialinių mokslų Lietuvoje pažeidžiamiausią vietą arba, kitais žodžiais, „Achilo kulną“, tai būtų tyrimų metodų (ne)išmanymas ir jų taikymo (ne)korektiškumas. Kalbant be diplomatinių užuolankų, socialiniuose moksluose yra daug metodologinio ir metodinio nemokšiskumo (toks žodis tikrai tinka, jei į tikrovę žvelgsime be rožinių akinių), kai kurie metodai pervertinami, o kiti tikrai svarbūs metodai nėra žinomi. Tiesa, reikia pastebėti, kad nemokšiskumo laipsnis skirtingose socialinių mokslų šakose nevienodas, bet korektiškumo dėlei nei vienų, nei kitų neįvardysime. Jis gerokai priklauso nuo mokslo šakos amžiaus Lietuvoje ir nuo jos atvirumo pasauliui. Mokslo šakos, kurios turi gilesnes tradicijas ir gausesnes bei kritiškesnes bendruomenes, taip pat atviros pasauliui, yra jautresnės metodų profanacijoms ir sugeba joms priešintis. Jaunos ar naujos mokslo šakos dažnai tik formuojasi, tad neturi nei stiprių mokyklų, nei teorijų, nei tyrimų instrumentų arba metodų. Beje, vienas esminių mokslo šakos brandos požymių, kad metodologija ir metodai (visai nesvarbu, kokie jie būtų) taikomi nuosekliai ir tiksliai, kaip jie yra sumanyti.

Per pastaruosius 50–70 metų pasaulio socialiniuose moksluose ypač išplitę empiriniai ir taikomieji tyrimai labai sustiprino tyrėjų dėmesį tyrimų metodų tikslumui ir griežtumui. Tyrimų empirizacija socialiniuose moksluose Rytų bei Vidurio Europoje, deja, gerokai vėluoja, nors dar 1892 m. garsus matematikas ir matematinės statistikos kūrėjas Karlas Pearsonas pripažino, kad *mokslo sritis yra neribota ir jo medžiaga yra begalinė, nes kiekviena gamtos reiškinių grupė, kiekviena socialinio gyvenimo fazė, kiekvienas praeities ir dabarties vystymosi etapas yra mokslo medžiaga. Tad visų mokslų vienvėg sudaro išimtinai jų metodas, bet ne jų medžiaga*. Anot K. Pearsono, mokslas gali tyrinėti viską ar beveik viską,

t. y. tai, kam turima analizės instrumentų.

Nuo XX a. pradžios, kai socialiniuose moksluose siautėjo biheviorizmo vėjai, susiformavo aiški kryptis į empirizmą ir gamtamokslinę epistemologiją. Daugumos socialinių tyrimų moto tapo faktinės tikrovės aprašymas, paaiškinimas ir prognozavimas per dažnai kiekybiškai (skaičiais) apibrėžiamus duomenis. Tuomet radosi empirinė sociologija (su apklausų metodologija), bihevioristinė psichologija, ekonometrija kaip ekonomikos mokslo šaka, empiriniai politikos mokslai ir taip toliau. Daugelyje socialinių mokslų disciplinų savo įtakos apogėjų biheviorizmas pasiekė po Antrojo pasaulinio karo. Šiandien neretai teigiama, kad laikai pasikeitę ir gyvename pobihevioristinėje eroje. Su tuo galima sutikti, bet socialinių mokslų empirizacija niekur neišnyko.

Lietuvoje, deja, sovietiniai metai dėl jų ideologinės indoktrinacijos buvo itin nepalankūs empiriniams tyrimams vystyti. Empirinės sociologijos pagrindas – reprezentatyvios visuomenės nuomonės apklausa – Lietuvoje atsirado tik 1989–1990 metais. Lygiai taip pat Lietuvos socialinių ir humanitarinių mokslų tyrėjų karta, kuri bent kiek kokybiškai moka naudoti kiekybinius tyrimų metodus, dar tik atsiranda. Taigi, aiškiai vėluojama. Ir dar viena ypatybė, kuri Lietuvos, kaip ir kitų Rytų bei Vidurio Europos šalių, mokslo bendruomenei būdinga – tai rimtos „mokytojų“ kartos tyrimų metodų srities žinių spragos. Tad situacija gana paradoksali: viena vertus, „mokiniai“ prastai išmano metodus, o, kita vertus, jų „mokytojai“ dažnai mokėsi patys ir ne visada kompetentingai gali mokiniams pagelbėti.

Lietuvoje empiriniai socialiniai mokslai vis dar dažnai įsivaizduojami kaip patrauklių ir šmaikščių faktų rinkinys ar anekdotiškas, kartais provokuojantis pasakojimas, o ne tikslus ir sistemiškas mokslo metodo taikymas... Tad Lietuvoje vis dar *a la* mokslo kaip anekdoto laikai tęsiasi... kur pagrįsti ir patikrinti empiriniai duomenys ir tiksli jų analizė nėra itin reikalingi.

Kokiais metodais savo išvadas socialiniai tyrinėtojai gauna šiandien ar kokie tyrimų metodai yra populiariausi Lietuvoje? Beveik vienareikšmiškai pirmasis duomenų rinkimo metodas būtų apklausa. Jas naudoja beveik visi, ko gero, nuo vadybos iki teologijos, nors ji ir nėra socialinis mokslas... Pas mus itin populiarius lyginimas be palyginimo, o kad Johnas Stuartas Millis dar 1843 m. studijoje „Logikos sistema“ suformulavo penkias eksperimentinio (mokslinio) aiškinimo taisykles, kurios yra lyginamosios analizės kanonai, tai daug kam nežinomas ar nereikšmingas faktas. Be abejo, bandymų taikyti statistinę analizę šiuolaikiniuose socialiniuose tyrimuose jau gana daug, bet, kaip „nemeluoti su statistika“, Gario Kingo, Harvardo universiteto profesoriaus, žodžiais tariant, vis dar mokomės. Šiek tiek pesimistinius pastebėjimus apie socialinių mokslų problemas būtų galima pratęsti, bet... yra prošvaisčių ir čia, nes metodologinis ir metodinis išprusimas, ypač jaunosios mokslininkų kartos, auga ir gana greitai. Tačiau reikia, kad Lietuvoje atsirastų vieta ar vietų, kur tyrėjai ir mokslininkai iš socialinių ir humanitarinių (beje, metodų požiūriu šios sritys gana aiškiai artėja viena prie kitos) mokslų sričių galėtų pasidalyti savo kompetencijomis, pasikeisti įžvalgomis ir aptarti tyrimų metodų problemas.

Tokia vieta turi ambicijų tapti Lietuvos humanitarinių ir socialinių mokslų duomenų archyvas (LiDA) kaip empirinių HSM duomenų kaupimo, ilgalaikio saugojimo ir sklaidos infrastruktūra. Nuo pat veiklos pradžios 2006 m. viduryje LiDA aiškiai įvardijo, kad, be galimybės Lietuvos tyrėjams suteikti

priemonės naudotis empiriniais duomenimis, ne mažiau svarbu tobulinti duomenų vartotojų analizės kompetenciją. Be kompetentingų tyrėjų paprasčiausiai nebus empirinių duomenų vartotojų.

Neatsitiktinai vien per dvejus pastaruosius metus, t. y. 2010–2011 m., surengti devyni nacionaliniai kiekybinių ir kokybinių HSM tyrimų duomenų analizės metodų seminarai ir du tarptautiniai duomenų analizės seminarai su lektoriais iš Norvegijos Socialinių mokslų duomenų tarnybos, Didžiosios Britanijos Naujosios ekonomikos fondo, Šveicarijos Socialinių mokslų tyrimų fondo, Vokietijos Socialinių mokslų infrastruktūrų tarnybos. Be to, LiDA interneto svetainėje (www.lidata.eu) galima rasti mokomąją medžiagą apie kiekybinę duomenų analizę su SPSS ir „Stata“, kaip atlikti turinio tyrimus su „NVivo“ ir „Text Analysis Suite“ etc.

Tačiau dabar prieš jus yra nauja LiDA priemonė, skirta socialinių ir humanitarinių mokslų tyrėjų metodologinei ir metodinei kompetencijai ugdyti, – tai **Zenono Norkaus** ir **Vaido Morkevičiaus** vadovėlis **Kokybinė lyginamoji analizė**. LiDA yra kokybiškai nauja – infrastruktūros – institucija Lietuvos mokslo padangėje, tad ir pirmoji knyga serijoje „Tyrimų metodai“ neatsitiktinai atveria bent jau takelį, o gal ir visą kelią į tikrai vieną naujausių socialinių tyrimų metodų – kokybinę lyginamąją analizę.

Ateityje šioje „Tyrimų metodų“ serijoje bus pristatomi ne vien tik nauji, bet ir labiau tradiciniai tyrimų metodai, tiek kiekybiniai, tiek ir kokybiniai, taip pat nebūtinai skirti vien socialiniams, bet ir humanitariniams mokslams. Beje, tapti šios serijos bendraautoriais kviečiame visus, kam svarbu, kad Lietuvos tyrėjų kompetencija augtų. Tačiau, regis, svarbiausias tikslas – kad mokslas ir Lietuvoje savo pagrįstomis išvadomis, gautomis tinkamais metodais, labiau padėtų mąstyti ir skatinti visuomenės savivoką, prognozuoti valstybės raidą ir pateiktų kritiškus požiūrius apie tai, kas vyksta šiuolaikiniame pasaulyje.

Prof. dr. Algis Krupavičius

Įvadas

Skaitytojams pristatomas vadovėlis yra praktiškai orientuotas kokybinės lyginamosios analizės (angl. *Qualitative Comparative Analysis*, toliau – KLA), kuri kiek daugiau negu prieš porą dešimtmečių papildė socialinių mokslų metodų arsenalą, įvadas. Jos pagrindus padėjo 1987 m. paskelbta amerikiečių sociologo Charleso C. Ragino knyga „Lyginamasis metodas“. Johnas Gerringas smarkiai perdėjo, teigdamas, kad tai pirma reikšminga naujovė socialinių mokslų metodologijoje nuo 1843 m., kai išėjo pirmas Johno Stuardo Millio „Logikos sistemos“ leidimas (Gerring, 2001). J. S. Millio laikais dar nebuvo analitinės statistikos, kurios išmanymas tik XX a. tapo būtina profesionalaus socialinių mokslų tyrinėtojo kompetencijos dalimi¹. Tačiau sukurtas KLA metodas tikrai pakeitė dar pirmoje XX a. pusėje susiformavusią socialinių mokslų metodologijos sanklodą, kurios svarbiausias bruožas – kiekybinių ir kokybinių metodų perskyra².

Iš kiekybinės metodologijos metodų šiuo metu vyrauja vadinamoji klasikinė statistika³, siejama su Ronaldo Fisherio, Jerzy Neymano, Karlo Pearsono vardais. Ją pasitelkus paprastai nagrinėjamos tyrimų situacijos, esant pakankamai dideliui atvejų skaičiui (angl. *number of cases*, toliau – *N*). Todėl kiekybine

- 1 Perskyra tarp disciplinų ir tyrėjų, kurių vieni savo koncepcijas plėtoja, taikydami labiau kiekybinius, o kiti – labiau kokybinius metodus, išryškėjo gerokai anksčiau (Ragin ir Zaret, 1983). Tačiau kiekybinės sociologijos pionierių Adolpho Quetelet (1796–1874) ir Emilio Durkheimio (1858–1917) kiekybinės analizės priemonės apsiribojo aprašomąja statistika, o analitinės procedūros – „iš akies“ atliekamu kintamųjų reikšmių procentinių dalių ar vidurkių palyginimu (pavyzdžiui, Porter, 1986).
- 2 Be abejo, teisūs tie socialinių mokslų metodologijos autoritetai, kurie neigia jų dualizmą; teigia, kad ir vieni, ir kiti yra naudingi ir reikalingi socialinio pažinimo tikslais; įtikinėja, kad profesionalus socialinių mokslų tyrėjas turi išmanyti ir vienus, ir kitus, ir t. t.
- 3 Jos alternatyva yra vadinamoji Bejeso (taip pavadinta pagal jos pagrindinę teoremą suformulavusio anglų matematiko Thomaso Bayeso (1702–1761) pavardę) statistika, „tradicionalistų“ kaltinama subjektyvizmu.

metodologija pagrįsti tyrimai natūraliai orientuojami „į plotį“ – siekiama kuo platesnių apibendrinimų, pagrįstų kuo didesnės populiacijos (ar iš jos atrinktos reprezentatyvios ir tikimybinės imties) stebėjimais.

Kokybinės metodologijos sritimi įprasta laikyti tyrimo situacijas, kai tyrėjai nagrinėja tik nedaugelį atvejų. Atvejis gali būti ir vienas, kaip yra atvejo tyrime, kai siekiama susisteminti tik vieno atvejo duomenis ar stebėjimus. Kokybinės metodologijos pranašumas – „gylis“, kurį išpūdingai demonstruoja geriausi kokybinių tyrimų pavyzdžiai. Jų daugiausia galima aptikti kultūrinės antropologijos, o ypač istorijos, moksle. Apie šį mokslą daugelis iškilių filosofų (Heinrichas Rickertas, Wilhelmas Windelbandas, Benedetto Croce ir kt.) yra sakę, kad skiriamasis jo bruožas – orientacija į idiografinį ar individualizuojantį pažinimą pavienių atvejų, kurie kažkuo reikšmingi tai visuomenei ar kultūrai, kurioje gyvena pats istorikas ir jo skaitytojai (Norkus, 1996). Sociologams kokybiniai metodai dažniausiai asocijuojasi su tokiais duomenų rinkimo būdais kaip nestruktūruotas interviu su tiriamaisiais, etnografinis kokios nors bendruomenės stebėjimas ar fokusuotas grupinis interviu⁴.

Ir kiekybinė, ir kokybinė duomenų analizė apima palyginimą kaip pamatinę mąstymo operaciją, kuris duomenyse išryškina atvejų ir kintamųjų panašumus ir skirtumus. Kartais palyginimas yra viintelė įmanoma analitinė procedūra, nes tyrėją dominančių atvejų tikrovėje yra nedaug, nors patys jie gali būti labai platūs ir dideli. Tada palyginimas įgyja lyginamojo metodo pavidalą. Plačius ir didelius atvejus tiria lyginamosios politikos, lyginamosios sociologijos ir panašių komparatyvistinių subdisciplinų atstovai, nagrinėjantys socialinių ir kultūrinių reiškinių priklausomybę nuo jų socialinio ir kultūrinio konteksto, kurį sudaro skirtingos valstybės, visuomenės, kultūros, civilizacijos. Patys plačiausi ir didžiausi (iki kontaktų su kitų žvaigždžių civilizacijomis užmezgimo) socialinių mokslų darbotvarkėje pasitaikantys stebėjimo ar analizės vienetai yra civilizacijos, kurių šiuo metu Žemėje belikę 7 ar 8 (Huntington, 1996).

Komparatyvistas žinių apie jo lyginamus atvejus gilumu niekada neprilygs specialistams, kurių specializacija – tų atvejų tyrimai, vis dėlto tos žinios vis dar gali būti daugiau negu paviršutiniškos, kol atvejų skaičius yra nedidelis. Todėl kokybiniais metodais dirbantys komparatyvistai dažniausiai apsiriboja 2–4 atvejais, kur jie mažiausiai rizikuoja susilaukti atvejų specialistų priekaištų dėl diletantizmo. Bibliometriškai ištyręs socialinių mokslų komparatyvistinę literatūrą, C. Raginas aptiko (Ragin, 2000, 23–30), kad pagal lyginamų atvejų skaičių joje išsiskiria du masyvai. Vienam priklauso tyrimai su labai mažu atvejų skaičiumi (dažniausiai $N = 2$), o kitam – su dideliu ($N \geq 75$). Be to, kai analizės ir stebėjimo vienetai būna ne ištisos šalys, bet smulkesnio masto atvejai (firmos, šeimos, pavieniai asmenys), jų skaičius retai viršija 30. Taigi tarp tokio N , kuris yra pakankamai didelis, kad duomenų rinkinys tiktų statistinei analizei, ir tokio N , kuris yra pakankamai mažas, kad liktų patrauklus kokybiniais metodais dirbančiam tyrėjui, atsiveria savotiška properša.

Į šią properšą ir nusitaiko bei ją užpildo KLA. Kaip ir statistinėje analizėje, žemutinis jos pritaikimumo slenkstis priklauso nuo kintamųjų ir atvejų skaičiaus santykio. Kai kintamųjų nedaug (3–4), o jų

4 Išsamiau apie kiekybinių ir kokybinių tyrimų skirtumus rašoma daugelyje vadovėlių (pavyzdžiui, Kardelis, 2007), todėl plačiau šis aspektas nebus nagrinėjamas.

reikšmių variacija plati, rezultatyviam KLA pritaikymui gali pakakti ir nedidelio atvejų skaičiaus (8–12). Kai atvejų skaičius padidėja iki 50 ir daugiau, galima įtraukti ir daugiau kintamųjų. Tačiau esant tokiam ir juolab dar didesniui N , išryškėja ir KLA ribos, dėl kurių ji jau negali konkuruoti su statistiniu metodu. KLA tinka tik deterministinėms priežastinėms hipotezėms tikrinti. Todėl jos rezultatai yra labai jautrūs matavimo klaidoms: pakanka vieno vienintelio prieštaraujančio hipotezei stebėjimo, kad ji būtų paneigta. Statistinės analizės rezultatams taip pat didelės įtakos turi išskirtys (atvejai, turintys ryškiai išsiskiriančias reikšmes), tačiau jų įtaka mažėja didėjant N . Kita vertus, didėjant N , darosi vis kebliau taikyti tą strategiją, kuri kokybinių tyrimų kontekste yra taikoma, susidūrus su prieštaraujančiais hipotezei stebėjimais, – sugrįžti prie „probleminių“ atvejų ir į juos iš naujo įsigilinti.

Taip sugrįžus ir iš naujo įsigilinus, galima arba ištaisyti matavimo klaidas, arba susiaurinti pradinę hipotezės formulotę, arba patikslinti joje vartojamas sąvokas ir pakeisti analizuojamų atvejų apimtį. Tokie analitiniai judesiai neleistini kiekybiniame tyrime, kuris yra tik jau suformuluotų hipotezių tikrinimo metodas. Tačiau jie įprasti kokybiniame tyrime, kurį dėl to kai kurie metodologai („pozityvistai“) laiko tinkamu tik bandomajame kiekybinio tyrimo etape, kai sąvokos ir hipotezės yra dar tik formuluojamos. Jeigu sugrįžus prie atvejų aptinkama, kad išsiskiriančiam atvejui priskirtos kintamojo reikšmės nebuvo matavimo klaidos pasekmė, tiesiog reikia priimti sudėtingesnę, negu iš pradžių tikėtasi, galutinę formulę. Tačiau tai tereiškia atradimą, kad tikrovė yra sudėtingesnė, negu tikėtasi tyrimo pradžioje, atrenkant atvejus ir vadovaujantis nors ir elegantiškomis, bet užtat (ir dėl to) socialinę tikrovę pernelyg supaprastinančiomis teorijomis. Gebėjimas išryškinti ir artikuliuoti jos įvairovę (angl. *diversity*) KLA pozicionuoja tarp orientuotos į glaustus (angl. *parsimonious*) modelius kiekybinės metodologijos, siekiančios tikrovės variaciją paaiškinti kuo mažesniu nepriklausomų kintamųjų skaičiumi, ir orientuotos į pavienius atvejus kokybinės metodologijos, besistengiančios aprašyti jų neišsemiamą individualybę bei sudėtingumą (angl. *complexity*)⁵.

Užimdama „niekieno žemę“ tarp tradicinių kiekybinių ir kokybinių metodų, KLA taikytina abiejuose – ir atradimo, ir tikrinimo – kontekstuose. Tai svarbu paminėti, nes vargu ar pasitelkę KLA gaušime kokių nors įdomesnių rezultatų, neišsigilinę (kaip priklauso padaryti atliekant kokybinį tyrimą) į visus nagrinėjamus atvejus. Tiesa, didėjant jų skaičiui, tai darosi vis sunkiau, bet vis dar lieka įmanoma. KLA atvejis nevirsta ir neturi virsti tik eilute duomenų matricoje (nors ir yra reprezentuojamas tokiu pavidalu prieš pat analizę). Jis yra integrali visuma anapus turimų duomenų, prie kurios visada galima sugrįžti⁶. Kaip ir tradicinis kokybinis tyrimas, KLA lieka pirmiausia orientuota į atvejus, o tik paskui – į kintamuosius ir jų ryšius. Todėl KLA galiausiai gali būti kvalifikuota ne kaip kokybinių ir kiekybinių metodų sintezė⁷, o nauja kokybinio tyrimo technika, leidžianti išplėsti tokiam tyrimui „įkandamą“ atvejų skaičių. Kokybinę metodologiją KLA papildo (žinoma, tik įgudusio ja naudotis tyrėjo rankose), pateikdama griežtesnius analitinius rėmus to dialogo tarp duomenų ir teorinių koncepcijų, kuris būdingas

5 Skliausteliuose pateikiami originalūs angliški terminai, kuriais C. Raginas mėgina išryškinti tarpinę KLA padėtį tarp generalizuojančios ir universalizuojančios kiekybinės (orientuotos į kintamuosius) ir individualizuojančios kokybinės (orientuotos į atvejus) tyrimo strategijos (plg. Ragin, 2000, 120–145).

6 Kiekybinėje metodologijoje grįžimas prie atskirų atvejų (išskirčių) studijų yra ypač retas reiškinys.

7 Tokį požiūrį dažnai reiškia KLA pradininkas C. Raginas.

kokybiniam tyrimui. Tradiciniame (ypač vieno atvejo) kokybiniame tyrime šis dialogas kartais pasidaro toks laisvas, kad nors ir pagilina atvejų supratimą, nesibaigia bendrų hipotezių tikrinimu. Kai kokybiniais metodais gilinamasi į kelis atvejus, tyrėjui be techninių priemonių tampa per sunku analitiškai suvaldyti gausėjančią medžiagą, kai N ima artėti prie 10.

Tiesa, hipotezių, kurioms formuluoti ir tikrinti KLA tinka geriausiai, empirinio galiojimo aprėptis yra ribota. Kaip teigia vienas iš svarbių KLA proponentų:

KLA geriau tinka norint iškelti ir patikrinti teiginius apie vadinamąsias vidurinio lygmens teorijas, kurios, nors ir yra mažiau imponantiškos už didžiųjų socialinių mokslų teorijas, yra geriau pagrindžiamos (Merton, 1967). Pasitelkus KLA gali būti patikrintos teorijos tų atvejų, kurių ir geografinė, ir laiko sklaida yra ribota (pavyzdžiui, tam tikrame regione ar tam tikru laikmečiu), arba gali būti ieškoma naujų sąryšių. Tad nors KLA netinka pagal statistinius kriterijus atliekamiems bendro hipotezių tikrinimo (išorinio validumo) testams, atliekant ją galima patikrinti vidinį teiginių validumą, turint tik nedaug atvejų (Cronqvist, 2007, 64).

Tačiau KLA turi pranašumų, kurių statistinė analizė neturi arba gali pademonstruoti tik išskirtinėmis sąlygomis. Pirma, KLA leidžia diferencijuoti priežastines sąlygas į: 1) būtinas, bet nepakankamas (A yra B priežastis, jeigu B nebūna be A , nors kai A būna, ne visada būna ir B), 2) pakankamas, bet nebūtinas (A yra B priežastis, jeigu visada, kai būna A , būna ir B , nors B gali būti ir be A) ir 3) būtinas ir pakankamas (B būna, jeigu ir tik jeigu yra A). To negali padaryti statistinė analizė, nes ji remiasi nedeterministine priežastingumo samprata (A yra B priežastis, jeigu B yra labiau tikėtinas, kai yra A : $P(B|A) > P(B)$).

Antra, ji pajėgi išryškinti konjunktūrines priežastis, kurios veikia tik kaip dalys pakankamuose (bet nebūtinuose) tam tikrai baigmei sukelti sąlygų kompleksuose, kurių nė vienas komponentas pavieniui nėra nei būtina, nei pakankama tos baigmės sąlyga. Visa tokio tipo priežasties apibrėžtis yra „nepakankama, bet reikalinga nebūtinoms, bet pakankamos sąlygos dalis“ (angl. *insufficient but non-redundant part of an unnecessary but sufficient condition*, sutrumpintai INUS). Konjunktūrinius priežastinius ryšius galima apčiuopti ir statistinės analizės priemonėmis, kai analizuojamos nepriklausomų kintamųjų sąveikos. Tačiau pirmoji ir pagrindinė statistinės analizės paskirtis yra grynojo tam tikro kintamojo poveikio (angl. *net effect*) nustatymas. O štai KLA pranašumai ryškiausiai atsiskleidžia analizuojant būtent sąlygų konfigūracijų, o ne pavienių sąlygų pasekmes⁸.

Svarbus pagrindas laikyti KLA kokybinės analizės šaka, o ne kiekybinės ir kokybinės metodologijos sintezė yra kokybinis jos naudojamų kintamųjų pobūdis. Anksčiausiai išplėtotoje ir todėl šiuo metu socialinių tyrimų praktikoje plačiausiai naudojamoje KLA atmainoje, kuri vadinama raiškiųjų aibių (angl. *crisp sets*) KLA, gali būti naudojami tik dvireikšmiai, taigi paties elementariausio matavimo lygmens, kintamieji. Jeigu turimi duomenys yra kiekybiniai, atitinkami kintamieji turi būti sudvireikšminti. To neįmanoma padaryti nepriimant sprendimų dėl sudvireikšminimo slenksčių, kurie retai gali išlikti ne-

⁸ Nors galima atlikti ir pavienių sąlygų būtinumo arba pakankamumo analizę.

ginčijami⁹. Šiuos pirminės KLA versijos trūkumus KLA pradininkas C. Raginas pamėgino įveikti, prieš dešimt metų paskelbdamas naują jos versiją, pagrįstą neraiškiųjų aibių (angl. *fuzzy set*) teorija (Ragin, 2000).

Taip pat KLA sąjūdis užmezgė darbinės partnerystės ryšius su kur kas anksčiau kilusiu „neraiškiųjų aibių sąjūdžiu“ (pavyzdžiui, Smithson, 1986; Treadwell, 1995; Smithson ir Verkuilen, 2006), kuriame revizuojama šiuolaikinio mokslo iš senovės graikų (visų pirma, Aristotelio) perimta dvireikšmiškumo prielaida. Ją išreiškia dvireikšmės logikos principas, žinomas „negalimo trečiojo dėsio“ pavadinimu. Pagal šį principą tam tikras objektas arba priklauso, arba nepriklauso tam tikrai aibei; bet koks prasmingas teiginys apie tą objektą yra arba teisingas, arba klaidingas. Neraiškiųjų aibių teorija bei jos porininkė logikoje, vadinama neraiškiaja logika (angl. *fuzzy logic*), yra daugiareikšmė: objektas gali daugiau ar mažiau priklausyti aibei (kuri dėl to ir vadinama neraiškiaja), teiginys apie jį gali būti daugiau ar mažiau teisingas. Apie neraiškiųjų aibių KLA galima kur kas tvirčiau teigti, kad ji sintezuoja ar mėgina įveikti kiekybinių ir kokybinių metodų perskyrą, nes mąstant „neraiškiai“, kiekybiniai santykiai išreiškiami kokybiškai – neraiškiųjų aibių loginiais santykiais.

„Neraiškiųjų aibių“ pavadinimas gali atrodyti kaip negriežto ir netikslaus mąstymo reabilitacija, išlaisvinant jį iš griežto klasikinės logikos „korseto“. Tačiau tokia prielaida yra klaidinga. Išlaisvindama mąstymą iš klasikinės logikos suvaržymų, neraiškioji logika ir neraiškiųjų aibių teorija jį suvaržo ne mažiau griežtais, tik daug sudėtingiau suregztais saitais. Neraiškiųjų aibių KLA procedūrų pritaikymas reikalauja imlių darbo sąnaudoms parengiamųjų darbų, kurių tikslas – transformuoti duomenis apie kiekybinių kintamųjų reikšmes į priklausymo atitinkamoms neraiškiosioms aibėms reikšmes. Tik pasakui jau galima „neraiškiai“ (bet ne mažiau tiksliai) analizuoti, ar priklausymas vienai iš tų aibių yra pakankama, būtina arba pakankama ir būtina priklausymo kitai aibei sąlyga.

Neraiškiųjų aibių KLA gali leisti išvengti keblumų, kylančių sudvireikšminant kiekybinius kintamuosius. Tačiau taip gaunama nauda ne visada pateisina tyrėjo laiko ir pastangų sąnaudas. Kartais tą patį efektą pasiekti galima mažiau radikaliomis priemonėmis – ne transformuojant kiekybinių kintamųjų reikšmes į priklausymo neraiškiosioms aibėms reikšmes, bet vieną ar daugiau kintamųjų sutriekšminant arba sudaugiareikšminant. Tokia tarpinė raiškiųjų aibių KLA trūkumų įveikimo arba bent jau sušvelninimo strategija yra pagrįsta pati naujausia KLA versija, vadinama daugiareikšmių kintamųjų (angl. *multi-value*) KLA, kurią suformulavo tuo metu Marburgo universitete dirbęs politologas Lasse Cronqvistas (Cronqvist, 2003).

Vadovėlyje pristatomos visos trys KLA versijos – raiškiųjų aibių, neraiškiųjų aibių ir daugiareikšmių kintamųjų KLA. Joms skirti atitinkamai antras, trečias ir ketvirtas knygos skyriai. Pirmas knygos skyrius skirtas bendriesiems metodologiniams klausimams. Jame nušviečiama KLA vieta bendrame socialinių mokslų metodologijos kontekste. Plačiau apie tuos klausimus galima pasiskaityti vieno iš bendraautoorių knygoje „Kokia demokratija, koks kapitalizmas? Pokomunistinė transformacija Lietuvoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu“ (Norkus, 2008). Kai kurie minėtoje knygoje aiškinami dalykai pristatomame vadovėlyje nušviečiami ne tik glausčiau, bet ir (tikėtina) tiksliau, panaudojant lyginamojo

9 Be to, atlikus tokį veiksmą prarandama didelė dalis informacijos, užkoduotos originaliame kintamajame.

metodo ir lyginamosios perspektyvos, lyginamosios perspektyvos ekstensyvosios (kiekybinės) ir intensyvosios (kokybinės) perspektyvos sąvokas (plg. Caramani, 2009).

Lyginamasis metodas skiriamas nuo lyginimo, kaip elementarios mąstymo operacijos, ir siejamas su tokiais žvalgomosiomis ir tikrinančiosiomis tyrimo procedūromis, kai nagrinėjamas daugiau nei vienas atvejis, bet jų nėra tiek daug, kad užtektų statistškai reikšmingoms (klasikinės statistikos prasme) išvadoms daryti. Kai lyginamasis metodas taikomas hipotezėms tikrinti ir formuluoti, jo loginis pagrindas yra J. S. Millio suformuluotos eliminacinės indukcijos taisyklės arba KLA loginiai algoritmai. Lyginamosios perspektyvos skiriamasis bruožas – atvejų, priklausančių skirtingoms kultūroms, visuomenėms, civilizacijoms ir kitokioms socialinėms makrosistemoms, įtraukimas. Tačiau lyginamojoje perspektyvoje galima taikyti ir statistinį metodą, kai N yra pakankamai didelis. Tai yra ekstensyvioji lyginamosios perspektyvos (komparatyvistikos) strategija. Jeigu taikomos J. S. Millio taisyklės arba KLA, kalbama apie intensyviąją lyginamosios perspektyvos strategiją.

Lyginamosios perspektyvos ir lyginamojo metodo perskyra svarbi, norint pabrėžti, kad nors KLA ir lyginamąjį metodą socialiniuose moksluose dažniausiai taiko tyrinėtojai komparatyvistai (taigi tie, kurie naudoja lyginamąją perspektyvą, nagrinėdami atvejus iš skirtingų šalių ar kultūrų), nėra jokių esminių kliūčių juos plačiai taikyti „etnocentriškesniuose“ (mūsų atveju – su Lietuva susijusiuose) tyrimuose, kai visi tyrėjo atvejai priklauso jo paties šaliai ar kultūrai. Be to, tie atvejai nebūtinai turi būti socialinės makrosistemos. Tai gali būti smulkesni vienetai – firmos, partijos, vyriausybės, netgi pavieniai individai (kaip dažniausiai būna tyrimuose, kuriuose naudojami anketinių apklausų duomenys). Tuo skaitytojas gali įsitikinti, peržvelgęs mokymo tikslams ir savarankiškoms studijoms skirtų užduočių skyrių. Tarp jų yra KLA taikymo Lietuvos partijų vidinės demokratijos, Lietuvos Respublikos Vyriausybės stabilumo veiksmų bei jaunų moterų valgyimo sutrikimo priežasčių analizei atvejai.

Tai reiškia, kad knyga skirta ne vien tyrėjų komparatyvistų dėmesiui. Komparatyvistikos Lietuvoje tradicijų ištakos siekia tarpukario laikus, kai Stasys Šalkauskis ir Antanas Maceina domėjosi Lietuvos civilizaciniu savitumu erdvėje tarp Vakarų ir Rytų. Ją pratęsė Vytautas Kavolis ir jo pasekėjai Lietuvoje (visų pirma, Antanas Andrijauskas ir jo bendradarbiai, pavyzdžiui, Andrijauskas, 2001; Andrijauskas, 2004; Andrijauskas, 2002a; Andrijauskas, 2002b), plėtoję lyginamuosius civilizacijų tyrimus. Tačiau tarpcivilizacinė komparatyvistika tėra tik viršutinis šiuolaikinės komparatyvistikos aukštas, operuojantis paties didžiausio masto, kokie tik gali būti, atvejais (jie, be to, dažnai tebūna tik teoretiko vaizduotės konstruktas). Tyrimai, operuojantys mažesnio masto atvejais (dažniausiai tai būna valstybės), Lietuvos socialinių ir humanitarinių mokslų literatūroje kol kas yra retenybė (keletas pionieriškų darbų: Anušauskas, 1997; Butkus, 2006; Pivoras, 2000), bet tai nereiškia, kad jau netolimoje ateityje padėtis negali pasikeisti iš esmės. Prisidėdamas prie gal jau net ir prasidedančio Lietuvos socialinių ir humanitarinių mokslų „lyginamojo posūkio“, vadovėlis gali būti naudingas atnaujinant ir pagerinant metodologinę ginkluotę ir tų tyrėjų, kurių nagrinėjama problematika buvo ir liks susijusi išimtinai tik su Lietuva.

Svarstant socialinių mokslų metodologijos klausimus, neišvengiamai pakylama į stratosferos ar net kosmoso aukštumas, kur su savo patogiais skafandrais plevena kartais net su savimi sunkiai besusikalbantys solipsistai filosofai. Todėl metodologijos klausimai vadovėlyje aptariami tik tiek, kiek būtina, ir

nedaroma prielaida, kad jie gali būti sprendžiami tik taip, kaip tai daro vadovėlio autoriai. Vadovėlis yra ne socialinių mokslų metodologijos, bet metodikos knyga. Jis buvo rašomas taip, kad galėtų būti naudingas pačių įvairiausių metodologinių pažiūrų skaitytojams. Toks skaitytojas, kurio metodologiniai klausimai nedomina arba kuris tais klausimais jau turi savo nepajudinamai tvirtą nuomonę, gali pradėti knygą skaityti iškart nuo jos antrojo skyriaus, kuriame dėstomi raiškiųjų aibių KLA loginiai pagrindai.

Šiuolaikinės socialinių mokslų metodikos ypatumas – jos kompiuterizacija. Seniai praėjo laikai, kai būsimi socialiniai tyrėjai, išmokę matematinės statistikos pagrindų, analizuodavo surinktus duomenis be jokių programų. Šiais laikais ne tik kiekybinių, bet ir kokybinių metodų dėstymas integruojamas su mokymu dirbti viena iš daugelio konkuruojančių kiekybinių (R, SPSS, „Stata“, SAS ir kt.) arba kokybinių (MAXQDA, ATLAS.ti, „NVivo“ ir kt.) duomenų analizės programų. Taip pat yra KLA atveju. Ji daugiau tyrėjų praktikų dėmesio susilaukė, tik kai buvo sukurta jai atlikti skirta kompiuterinė programa QCA (angl. *Qualitative Comparative Analysis*), kurios ankstyvoji versija veikė dar MS-DOS aplinkoje. Pasirodžius C. Ragino knygai, skirtai neraiškiųjų aibių analizei, atitinkamai buvo atnaujinta ir programinė įranga – sukurta programinė įranga „fs/QCA“ (angl. *fuzzy set Qualitative Comparative Analysis*). Netrukus KLA programinės įrangos išteklius papildė L. Cronqvisto sukurta programa TOSMANA (angl. *Tool for Small-N Analysis*). Be to, ir raiškiųjų, ir neraiškiųjų aibių KLA galima atlikti su specializuotais įskiepiais statistinės analizės programose „Stata“ (Longest ir Vaisey, 2008) bei R (pavyzdžiui, Dusa, 2007; Huang, 2010).

Vis dėlto skaitytojui visų pirma rekomenduojamos naujausios (2011 m. duomenimis) programų „fs/QCA“ ir TOSMANA versijos. Priežastis paprasta – tai metodikų kūrėjų sukurti įrankiai, todėl jie geriausiai ir sistemiškiausiai aprašyti daugelyje publikacijų, taigi lengviausia rasti ir atsakymus į vieną ar kitą praktinėje analizėje iškylantį klausimą¹⁰. Be to, skirtingai nuo „Stata“, jos yra nekomercinės, tad jas naudojant bus ne tik sutaupyta pinigų, bet ir paremtas laisvųjų informacinių sprendimų sąjūdis. Taigi šis vadovėlis kartu yra ir lietuviškasis vadovas, kaip išmokti naudotis minėtomis dviem programomis. Antrojo skyriaus pabaigoje pateikiami nurodymai skirti žengiančiajam pirmuosius žingsnius, nes juose aprašoma, kaip atsidaryti, susikurti, išsaugoti, redaguoti duomenų failus ir atlikti kitas operacijas. Toliau naudojant pavyzdį demonstruojama, kaip atlikti raiškiųjų aibių KLA abiem programomis.

Patartina įsidiegti ir naudoti abi programas. Ne tik todėl, kad neraiškiųjų aibių KLA galima atlikti tik su „fs/QCA“, o daugiareikšmių kintamųjų KLA – tik su TOSMANA. Atliekant raiškiųjų aibių KLA, pasitelkus „fs/QCA“, galima pasinaudoti kai kuriomis naudingomis funkcijomis, kurių nėra TOSMANA (ir atvirkščiai). Antai programoje TOSMANA yra labai naudinga sprendinio vaizdavimo funkcija (tiesa, veikianti, tik jeigu nepriklausomų kintamųjų skaičius neviršija 5), o atliekant KLA analizę, įtraukiant ne tik empiriškai stebimus, bet ir logiškai galimus, bet empiriškai nestebimus atvejus, pateikia sprendinius supaprastinančių kontrafaktinių prielaidų, padarytų apie empiriškai nestebimus atvejus, sąrašą. Tokios ataskaitos nepateikia „fs/QCA“. Tačiau ji nurodo visų sprendinių nuoseklumo ir dangos rodiklius, kurie

10 Be to, nauji alternatyvūs įrankiai dar mažai naudoti, taigi vartotojas gali susidurti su visokiais programavimo klaidų nulemtais netikėtumais. Tose publikacijose, iš kurių paimta medžiaga savarankiško darbo užduotims (žr. 5 skyrių), analizė buvo atlikta naudojant QCA arba TOSMANA programinę įrangą, tad jas kartojant rezultatų skirtumai mažiau tikėtini.

yra analogiškai statistinio reikšmingumo lygmeniui bei koreliacijos koeficientams statistinėje analizėje ir yra labai svarbūs sprendinių kokybei įvertinti.

Trečiame ir ketvirtame skyriuose, skirtuose atitinkamai neraiškiųjų aibių ir daugiareikšmių kintamųjų KLA, medžiaga pateikiama tokiu pat būdu: pirma pateikiami vienos ir kitos loginiai pagrindai (bet tik tiek, kiek reikia kompiuterinės programos pateikiamiems rezultatams interpretuoti), toliau naudojantis konkrečiu pavyzdžiu demonstruojama operacijų seka, kartais įterpiant išsamesnius už jų slypinčių KLA logikos dalykų paaiškinimus. Siekiant pagreitinti įgūdžių įgijimą ir palengvinti visų trijų KLA versijų savitumą ir tarpusavio santykio supratimą, naudojami tie patys kiekybiniai duomenys apie tarpukario Europos šalių socialinę ir ekonominę būklę. Kad tie duomenys tiktų KLA, vienu atveju (atliekant raiškiųjų aibių KLA) jie yra sudvireikšminami, kitu (atliekant neraiškiųjų aibių KLA) – transformuojami į priklausymo neraiškiosioms aibėms reikšmes, trečiu (atliekant daugelio reikšmių KLA) – sudaugiareikšminami. Šių parengiamųjų procedūrų bei joms atlikti skirtų „fs/QCA“ bei TOSMANA funkcijų perpratimas yra esminė KLA naudotojo kompetencijos dalis. Todėl tiems dalykams knygoje skiriama tiek pat dėmesio, kaip ir paaiškinimams, kaip „spaudyti klavišus“, atliekant pačią KLA.

Taigi, pirmasis dalykas, kurį turėtų padaryti šį vadovėlį įsigijęs skaitytojas, – apsilankyti C. Ragino (www.u.arizona.edu/~cragin) ir L. Cronqvisto (www.tosmana.org) tinklavietėse, atsisiųsti ir įsidięti abi programas. Naudinga apsilankyti ir tinklavietėje www.compass.org (pavadinimas yra angliškos frazės *Comparative Methods for the Advancement of Systematic Cross-Case Analysis and Small-N Studies* akronimas), kurioje galima rasti daug papildomos mokomosios medžiagos, dar neskelbtų straipsnių (angl. *working papers*), kuriuose taikoma KLA, bibliografinės informacijos apie naujausias ir anksčiau skelbtas šio tipo publikacijas, skelbimų apie vasaros mokyklas ir kitokius renginius, kuriuose mokoma KLA, ir pan. Be to, C. Ragino tinklavietėje galima rasti „fc/QCA“ vartotojo vadovą (angl. *User's Guide*), o L. Cronqvisto tinklavietėje – daug mokomosios medžiagos pradedančiajam TOSMANA vartotojui. KLA loginiai pagrindai išsamiai pateikiami ir jo daktaro disertacijoje (Cronqvist, 2007).

Ši medžiaga panaudota ir rašant lietuvišką KLA vadovėlį. Tačiau jis nėra tos medžiagos ir jau paskelbtų KLA vadovėlių kompiliacija. Taip nėra ir net negali būti dėl to, kad skaitytojui siūloma knyga yra (autorių turimomis žiniomis) tik trečioji ar ketvirtoji pasaulyje paskelbta knyga, kuri galėtų būti pavadinta KLA vadovėliu. Paties KLA pradininko C. Ragino darbai, kuriuose padėti raiškiųjų (Ragin, 1987) ir neraiškiųjų (Ragin, 2000) aibių KLA pagrindai, skirti socialinių mokslų metodologijos specialistams. Žinoma, jais galima naudotis ir mokymosi tikslais, bet tada auditorija turėtų būti ne žemesnio kaip doktorantūros studijų lygio studentai¹¹. Tik visai neseniai C. Raginas kartu su Benoit Rihoux (2009) išleido knygą, kuri galėtų būti pavadinta KLA vadovėliu. Tačiau ir joje KLA loginių pagrindų ir „gerų praktikų“ pristatymas nėra integruotas su jos kompiuterinės įrangos pristatymu, todėl ta knyga nėra labai paranki skaitytojui, norinčiam KLA išmokti „nuo nulio“. Tokio tipo vadovėlį pamėgino parašyti du jauni vokiečių mokslininkai Carstenas Q. Schneideris ir Claudius Wagemannas (2007). Tačiau šio

11 Tą patį galima pasakyti apie Daniele Caramani (2009) knygą, kurioje glaustai, aiškiai ir tiksliai nušviesti KLA loginiai pagrindai, bet nėra medžiagos pratyboms su KLA kompiuterinėmis programomis. Sąrašas knygų, kurias galima būtų rekomenduoti skaitytojui, pažintį su KLA pradedančiam ne nuo nulio, nebūtų trumpas. Jo nepateikiame, nes šią informaciją lengvai galima rasti ką tik minėtoje tinklavietėje www.compass.org. Pirmiausia rekomenduotume paties C. Ragino publikacijas (įskaitant bendras su kitais autoriais publikacijas).

vadovėlio tekste liko dalykinių klaidų, kurios tikriausiai bus ištaisytos anonsuotame, bet 2011 m. dar nepaskelbtame angliškame vertime. Minėtoje knygoje esama ir daugiau trūkumų. Pirmą, informacija, kaip dirbti kompiuterinėmis programomis, įterpta į tekstą nesistemiškai. Taigi skaitytojas, norintis išmokti jomis dirbti, tam tikrose vietose jausis „paliktas ant ledo“ ir turės naršyti internete, ieškodamas šaltinių, galinčių užpildyti properšas. Antra, jame nėra savarankiško darbo užduočių arba „namų darbų“, be kurių knyga vargu ar gali būti vadinama vadovėliu¹².

Galima numanyti, kodėl knygoje, kurios buvo rašomos kaip KLA vadovėliai arba „beveik vadovėliai“, nėra užduočių skyrių. KLA yra būtent kokybinio tyrimo technika, o joje nagrinėjamų atvejų išnėnimas yra „alfa ir omega“. Jai vaisingai pritaikyti reikia nagrinėjamo dalyko žinių, o jas KLA vadovėlio autorius gali turėti ne iš visų galimų KLA pritaikymo sričių, o tik tos socialinių mokslų disciplinos, kurią jis giliau perpratęs. Tačiau, apsiribojant tik viena dalykine sritimi, sunku skaitytojui nesukelti įspūdžio, kad KLA jai vienai ir tetinka. Galbūt dėl šio keblumo ligi šiol parašytų KLA įvadinių knygų autoriai vengdavo įterpti į jų tekstą vadovėlio žanrui priderančias užduotis.

Taip pat ir šio vadovėlio skaitytojams gali susidaryti (klaidingas) įspūdis, kad jis skirtas visų pirma studentams, kremtantiems politikos mokslus. Tačiau taip nėra. Dar kartą norime pabrėžti, kad KLA nėra „pririšta“ prie kurios nors socialinių mokslų disciplinos ar vienos iš jų atskiros dalykinės srities. Kad tarp užduočių dominuoja istorinės lyginamosios politikos sociologijos medžiaga, naudojama ir pagrindiniame tekste, lėmė ne vien ta aplinkybė, kad abu autoriai yra sociologai. Atranką labiausiai lėmė siekis parašyti vadovėlį, kuris būtų įdomus lietuviui skaitytojui, net jeigu jis studijuoja ne politikos mokslus. Sekdami C. Raginu ir B. Rihoux (Rihoux ir Ragin, 2009), pagrindinius pavyzdžius paėmėme iš publikacijų, kuriose skelbiami žymaus vokiečių politikos sociologo Dirko Berg-Schlosserio suburto tyrėjų kolektyvo tyrimų rezultatai apie skirtingo demokratijos likimo tarpukario Europoje priežastis (pavyzdžiui, Berg-Schlosser ir Cronqvist, 2005; Berg-Schlosser ir Mitchell, 2000; Berg-Schlosser ir Mitchell, 2002; De Meur ir Berg-Schlosser, 1994).

Tyrimo dalyviai nagrinėjo klausimą, kodėl vienosė šalyse po Pirmojo pasaulinio karo susikūrusią demokratiją pakeitė autoritariniai ir fašistiniai režimai, o kitose ji išliko. Dėl aiškių chronologinių (1919–1939 m.) ir geografinių rėmų bei kitų aplinkybių (kurios išaiškės skaitant šią knygą) ši problema idealiai tinka „musės drozofilos“ ar „bandymų triušio“ vaidmeniui mokantis komparatyvistiškai mąstyti bei taikyti KLA techniką. Kartu ji gerai tinka reikalingam jauno Europos piliečio kultūriniam багаžui praplėsti, nes kalbama apie pakankamai senus įvykius, taigi apie juos jau galima kalbėti be didelių aistrų, kurios neišvengiamos nagrinėjant „karštesnę“ istorinę medžiagą. Svarbu ir tai, kad pavyzdyje kalbama apie tokią pačią („modernią“, o ne tokią, kokia buvo senovės Atėnuose ar Didžiajame Naugarde) demokratiją, kokia egzistuoja ir šiuolaikinėje Lietuvoje bei kituose Vakarų kraštuose. Todėl sąvokos, teorijos ir apibendrinimai, naudojami tarpukario Europos visuomenių ir politinių sistemų analizei, gali būti naudingi ir dabarties Lietuvos bei Vakarų politinio gyvenimo gilesniam supratimui. Išsiaiškinę priežastis, kodėl žlugo demokratija tarpukario Europoje (ne visur!), geriau skirsime jos tikrąsias ir tariamąsias

12 Ketvirtuoju vadovėliu galėtume laikyti prancūzų kalba paskelbtą Gisele de Meur ir Benoit Rihoux (2002) knygą, kuri nėra labai plačiai prieinama.

grėsmes šiuolaikiniame pasaulyje. Autoriai tikisi, kad jie neklęsta darydami prielaidą, kad šie klausimai įdomūs ne vien tik būsimiems politologams arba tiems, kas jaučia turį politiko profesinį pašaukimą.

Minėto tyrimų projekto vykdytojai į savo nagrinėjamų atvejų populiaciją neįtraukė Lietuvos (tačiau joje (kaip įprasta?) yra Estija...). Taip turbūt atsitiko dėl to, kad pirmuoju atkurtos nepriklausomybės dešimtmečiu Lietuva Europos socialiniams mokslams vis dar buvo *terra incognita*: ne visose šalyse pavykdavo rasti bendradarbiauti tinkamų partnerių, pajėgių atlikti tinkamus galutiniais tyrimo tikslams atvejo tyrimus. Tikimės, kad ši knyga bus apčiuopiamas per praėjusį laiką Lietuvos socialinių mokslų pasiektos pažangos įrodymas. Kita vertus, tokia situacija buvo paranki pedagogine prasme. D. Berg-Schlosserio kolektyvo medžiagą „sulietuvinome“, į užduočių skyrių įterpdami pasiūlymus pačiam skaitytoji užpildyti užsienio tyrėjų paliktą properšą, duomenų failą papildant Lietuvos atveju ir pakartojant analizės užduotis. Nekontroversiškai neišsprendžiami keblumai, su kuriais daugeliu atveju susidurs mėginantis šią užduotį atlikti skaitytojas, jau patys savaime (tikimės!) parodys, ką naujo gali duoti Lietuvos istorijos faktų nagrinėjimas platesnėje tarptautinėje perspektyvoje.

Bene pats įspūdingiausias per du atkurtosios Lietuvos nepriklausomybės dešimtmečius pasiektos socialinių mokslų pažangos liudijimas yra tai, kad knygoje pristatomi KLA metodai jau naudojami jaunosios kartos mokslininkų darbuose (Šarkutė, 2010; Martinaitis, 2010)¹³. Jie yra geriausias įrodymas, kad vadovėlis atsiliepia į realiai egzistuojančią KLA metodikos išmanymo ir taikymo paklausą, o ne vien tik mėgina tą paklausą sukurti. Taigi knyga papildė gausėjančią originalią lietuvišką socialinių mokslų metodologijos ir metodikos literatūrą, skirtą aukštosiose mokyklose socialinių mokslų specialybes studijuojantiems studentams (pavyzdžiui, Merkys, 1995; Gaidys, 1999; Degutis, 1999; Tidikis, 2003; Kardelis, 2007; Luobikienė, 2009; Valackienė ir Mikėnė, 2008; Tureikytė, 2008; Bitinas ir kt., 2008). Knyga rašyta taip, kad būtų suprantama jau bakalauro studijų programos lygio studentams. Tačiau optimaliai ji veikiausiai būtų panaudota, pagal ją dėstant specialų kursą magistro programos studentams. Kūrybiškai dirbantis dėstytojas ir be atskiro patarimo turėtų susivokti knygoje pateiktas užduotis papildyti originaliomis užduotimis, pritaikytomis prie tą kursą klausančių studentų specialybės profilio. Integrali vadovėlio dalis yra Lietuvos humanitarinių ir socialinių mokslų archyvo (LiDA) kataloge (archive.lidata.eu/webview) deponuoti duomenų failai, skirti savarankiško darbo užduotims ir iliustracinei analizei (pateikiamai pagrindinėje vadovėlio dalyje) atlikti. Be to, antrasis vadovėlio autorius sukūrė specialią sritį savo tinklavietėje (www.vaidasmo.lt/KLA), kurioje paskelbti duomenys savarankiškai analizei ir užduočių sprendiniai.

Vadovėlis parašytas kaip metodinis priedas prie vieno iš autorių prieš porą metų paskelbtos knygos apie pokomunistinę transformaciją Lietuvoje (Norkus, 2008). Pamėginus (dar rankraščio pavidalo) panaudoti ją dėstymo tikslais, paaiškėjo, kad jai trūksta „mokomųjų įrankių“, kurie studentams padėtų pirmose dviejose dalyse išdėstytus sociologinės komparatyvistikos pagrindus paversti analizės įgūdžiais, naudojant šiuolaikines informacines technologijas (programinę įrangą). Kauno technologijos universiteto Politikos ir viešojo administravimo instituto (PVAI) direktoriaus profesoriaus Algio Krupavičiaus iniciatyva 2008 m. vasario mėnesį susikūrė kūrybinė grupė, kurią sudarė VU Filosofijos

13 Vieną iš šių mėginimų taip pat įtraukėme į vadovėlio užduočių medžiagą.

fakulteto Sociologijos katedros profesorius Zenonas Norkus, KTU PVAI mokslo darbuotojas Vaidas Morkevičius ir KTU Socialinių mokslų fakulteto Sociologijos katedros doktorantė Ligita Šarkutė. Ši grupė KTU vykdomam ir ES Europos socialinio fondo finansuojamam projektui „Empirinių duomenų ir informacijos HSM tyrimams kaupimas ir valdymas: Lietuvos HSM duomenų archyvas (LiDA)“ (SFMIS Nr. BPD2004-ESF-2.5.0-03-05/0042) parengė pavyzdinį metodologinį mokomąjį studijų paketą „Lyginamieji tyrimai su TOSMANA ir „fs/QCA“. Jis 2010 m. kartu su kita medžiaga buvo viešai publikuotas LiDA tinklavietėje (www.lidata.eu).

Šio mokomojo paketo medžiaga gali būti laikoma vadovėlio juodraščiu. Tikslas paversti ją knyga buvo užsibrėžtas pačioje bendradarbiavimo pradžioje, o jo įgyvendinimas kiek užsitęsė dėl sumažėjusio autorių kolektyvo ir kitų priežasčių. Užbaigusi darbą prie studijų paketo, L. Šarkutė turėjo visą savo laiką skirti 2010 m. vasarą sėkmingai apgintai disertacijai užbaigti, V. Morkevičius ir Z. Norkus turėjo kitų įsipareigojimų. Tačiau ne visi jie trukdė įgyvendinti užsibrėžtą tikslą. Vykdydamas LR švietimo ir mokslo ministerijos remtą projektą, skirtą mokslo ir studijų sistemai tobulinti, V. Morkevičius 2008 m. pabaigoje dėstė kursą „Kokybinė lyginamoji analizė (QCA): principai ir programinės priemonės“ LiDA metodologiniuose mokymuose. Z. Norkus dalį knygos rankraščio ir duomenų failų panaudojo, 2010 m. pavasario semestre dėstydamas „Šiuolaikinės lyginamosios istorinės sociologijos“ kursą VU Filosofijos fakulteto sociologijos magistro programos, Istorijos fakulteto istorijos magistro programos ir VU Tarp-tautinių santykių ir politikos mokslų instituto lyginamosios politikos magistro programos studentams. Dėkojame klausytojams už „grįžtamąjį ryšį“, kuris daugelį dalykų pamokė daryti kitaip ir (tikimės!) geriau. Dėkojame knygos recenzentams už rankraščiu skirtą laiką ir dalykines pastabas. Už pagalbą kuriant vadovėlio viršelį esame dėkingi VU bibliotekos Grafikos kabineto vedėjui Linui Jablonskiui bei Komunikacijos ir informacijos skyriaus darbuotojui Mantui Pelakauskui. Už pagalbą tobulinant vadovėlio rankraštį ir viršelius taip pat dėkojame LiDA kolektyvui: Ligitai Šarkutei, Rimantui Rauleckui, Giedriui Žvaliauskui, Eglei Vaidelytei, Indrei Ambotaitei ir Justinai Ražanauskaitei. Labiausiai dėkojame profesoriui A. Krupavičiui už visokeriopą paramą ir paskatinimą visuose projekto vykdymo etapuose.

Literatūra

- Allison G. T., 1971. *Essence of Decision; Explaining the Cuban Missile Crisis*. Boston: Little, Brown.
- Almond G. A., Verba S., 1963. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton: Princeton University Press.
- Andrijauskas A., 2001. *Lyginamoji civilizacijos idėjų istorija*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
- Andrijauskas A., 2004. *Kultūros, filosofijos ir meno profiliai (Rytai–Vakarai–Lietuva)*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas.
- Andrijauskas A., red., 2002a. *Rytai–Vakarai: komparatyvistinės studijos – I*. Vilnius: Vaga.
- Andrijauskas A., red., 2002b. *Rytai–Vakarai: kultūrų sąveika*. Vilnius: „Lumen“ fondas.
- Anušauskas A., 1997. Ginkluotos kovos dėl Baltijos šalių ir Vakarų Ukrainos nepriklausomybės lyginamoji analizė. *Genocidas ir rezistencija*, 2, 14–18.
- Anušauskas A., red., 2005. *Lietuva, 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras.
- Arfi B., 2010. *Linguistic Fuzzy Logic Methods in Social Sciences*. Berlin, Heidelberg: Springer.
- Ash T. G., 1989. Revolution in Hungary and Poland. *The New York Review of Books*, 36(13), 9–15.
- Atverkime socialinių mokslų gelmes. C. Gulbenkiano socialinių mokslų pertvarkymo komisijos pranešimas*. Vilnius: Knygiai, 2002.
- Bauža Č., Kašauskienė V., red., 1993. *Lietuvos respublikos vyriausybės (1918.XI.11 – 1940.VI.15)*. Kaunas: Šviesa.
- Beck T., Clarke G., Groff A., Keefer P., Walsh P., 2001. New Tools in Comparative Political Economy: The Database of Political Institutions. *The World Bank Economic Review*, 15(1), 165–176.
- Bendix R., 1963. Concepts and Generalizations in Comparative Sociological Studies. *American Sociological Review*, 28(4), 532–539.
- Berg-Schlosser D., 2002. Cross-Sectional and Longitudinal Analysis. // D. Berg-Schlosser, J. Mitchell, eds., *Authoritarianism and Democracy in Europe, 1919-39: Comparative Analyses*, 285–315. Houndmills, Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
- Berg-Schlosser D., Cronqvist L., 2005. Macro-Quantitative vs. Macro-Qualitative Methods in the Social Sciences. An Example from Empirical Democratic Theory Employing New Software. *Historical Social Research*, 30(4), 154–175.
- Berg-Schlosser D., De Meur G., 2002. Reduction of Complexity. // D. Berg-Schlosser, J. Mitchell, eds., *Authoritarianism and Democracy in Europe, 1919-39: Comparative Analyses*, 270–284. Houndmills, Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.

- Berg-Schlosser D., Mitchell J., eds., 2000. *Conditions of Democracy in Europe, 1919–39: Systemic Case-Studies*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Berg-Schlosser D., Mitchell J., eds., 2002. *Authoritarianism and Democracy in Europe, 1919–39: Comparative Analyses*. Houndmills, Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
- Bernard H. R., Ryan G. W., 2009. *Analyzing Qualitative Data: Systematic Approaches*. Thousand Oaks, London, New Delhi, Singapore: SAGE Publications.
- Biernacki R., 1995. *The Fabrication of Labor: Germany and Britain, 1640-1914*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Bitinas B., Rupšienė L., Žydzūnaitė V., 2008. *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
- Blalock H. M. J., 1961. *Causal Inferences in Nonexperimental Research*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Bollen K. A., Entwistle B., Alderson, A. S., 1993. Macrocomparative Research Methods. *Annual Review of Sociology*, 19, 321–351.
- Butkus Z., 2006. Valstybiniai perversmai Baltijos šalyse (1926 ir 1934 m.): panašumai ir skirtumai. *Lietuvos istorijos studijos*, 18, 69–82.
- Caramani D., 2009. *Introduction to the Comparative Method with Boolean Algebra (Sage University Paper Series on Quantitative Applications in the Social Sciences, 07–158)*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: SAGE Publications.
- Chan S., 2003. Explaining War Termination: A Boolean Analysis of Causes. *Journal of Peace Research*, 40(1), 49–66.
- Cohen M. R., Nagel E., 1934. *An Introduction to Logic and Scientific Method*. New York: Harcourt, Brace.
- Cronqvist L., 2002. *How MVQCA Works: A Short Introduction to the Ideas of the Algorithm Used in TOSMANA*. www.tosmana.org/resources/howmvqca.ppt.
- Cronqvist L., 2003. *Using Multi-Value Logic Synthesis in Social Science*. // Paper in 2nd General Conference of the European Consortium for Political Research (ECPR), Section 6: Methodological Advances in Comparative Research: Concepts, Techniques, Applications, Panel 8: Assessing the respective potential of Qualitative Comparative Analysis (QCA), Fuzzy Sets and Other Techniques: Applications Marburg. www.essex.ac.uk/ecpr/events/generalconference/marburg/papers/6/8/Cronqvist.pdf.
- Cronqvist L., 2007. *Konfigurationelle Analyse mit Multi-Value QCA als Methode der Vergleichenden Politikwissenschaft mit einem Fallbeispiel aus der Vergleichenden Parteienforschung (Erfolg Grüner Parteien in den achtziger Jahren)*. archiv.ub.uni-marburg.de/diss/z2007/0620/pdf/cronqvist.pdf.
- Čekanavičius V., Murauskas G., 2000. *Statistika ir jos taikymai. I knyga*. Vilnius: TEV.
- Čekanavičius V., Murauskas G., 2002. *Statistika ir jos taikymai. II knyga*. Vilnius: TEV.

- De Meur G., Berg-Schlosser D., 1994. Comparing Political Systems: Establishing Similarities and Dissimilarities. *European Journal of Political Research*, 26(2), 193–219.
- De Meur G., Rihoux B., 2002. *L'analyse Quali-Quantitative Comparée (AQQC-QCA): Approche, Techniques Et Applications En Sciences Humaines*. Louvain-la-Neuve: Academia-Bruylant.
- Degutis M., 1999. *Socialinių tyrimų metodologija: paskaitų konspektai*. Kaunas: Naujasis lankas.
- Dimitrov V., Hodge B., 2002. *Social Fuzziology: Study of Fuzziness of Social Complexity*. Heidelberg, New York: Physica-Verlag.
- Dogan M., Rokkan S. eds., 1969. *Quantitative Ecological Analysis in the Social Sciences*. Cambridge: The MIT Press.
- Durkheim E., 2002. *Savižudybė. Sociologinis etiudas*. Vilnius: Pradai.
- Dusa A., 2007. User Manual for the QCA(GUI) Package in R. *Journal of Business Research*, 60(5), 576–586.
- Elgie R., 1997. Models of Executive Politics: A Framework for the Study of Executive Power Relations in Parliamentary and Semi-presidential Regimes. *Political Studies*, 45(2), 217–231.
- Enyedi Z., Linek L., 2008. Searching for the Right Organization. *Party Politics*, 14(4), 455–477.
- Esping-Andersen G., 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge, Oxford: Polity Press.
- Esping-Andersen G., ed., 1996. *Welfare States in Transition: National Adaptations in Global Economies*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
- Gaidys V., 1999. *Visuomenės nuomonės tyrimai: teorija ir praktika*. Vilnius: Žara.
- Gailius B., 2006. *Partizanai tada ir šiandien*. Vilnius: Versus aureus.
- Gerlich P., Campbell D., 2000. Austria: from Compromise to Authoritarianism. // D. Berg-Schlosser, J. Mitchell, eds., *Conditions of Democracy in Europe, 1919-39: Systemic Case-Studies*, 40–58. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Gerring J., 2001. *Social Science Methodology: A Criterial Framework*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Glaser B. G., Strauss A. L., 1967. *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. New York: Aldine de Gruyter.
- Goertz G., 2005. *Social Science Concepts: A User's Guide*. Princeton: Princeton University Press.
- Goodman L. A., 1953. Ecological Regressions and Behavior of Individuals. *American Sociological Review*, 18(6), 663–664.
- Goodman L. A., 1959. Some Alternatives to Ecological Correlation. *The American Journal of Sociology*, 64(6), 610–625.

- Grenda V., 2006. Kas yra nehiiumistinė priežastingumo teorija? *Problemos*, 69, 27–38.
- Grenda V., 2008. Nesatys kaip reduktivistinės priežastingumo analizės argumentas. *Problemos*, 73, 104–114.
- Greskovits B., 1998. *Political Economy of Protest and Patience: East European and Latin American Transformation Compared*. Budapest: Central European University Press.
- Haack S., 1996. *Deviant Logic, Fuzzy Logic: Beyond the Formalism*. Chicago, London: University of Chicago Press.
- Haydu J., 1988. *Between Craft and Class: Skilled Workers and Factory Politics in the United States and Britain, 1890-1922*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Haworth-Hoepfner S., 2000. The Critical Shapes of Body Image: The Role of Culture and Family in the Production of Eating Disorders. *Journal of Marriage and Family*, 62(1), 212–227.
- Hofstede G., 2001. *Culture's Consequences. Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Huang R., 2010. QCA3: Yet Another Package for Qualitative Comparative Analysis. asrr.r-forge.r-project.org.
- Huber E., Ragin C. C., Stephens J. D., 1993. Social Democracy, Christian Democracy, Constitutional Structure, and the Welfare State. *The American Journal of Sociology*, 99(3), 711–749.
- Huber E., Stephens J. D., 2001. *Development and Crisis of the Welfare State: Parties and Policies in Global Markets*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- Huntington S. P., 1991. *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, Norman, London: University of Oklahoma Press.
- Huntington S. P., 1996. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.
- Ilonszki G., 2000. Hungary: Crises and Pseudo-Democratic Compromise. // D. Berg-Schlosser, J. Mitchell, eds., *Conditions of Democracy in Europe, 1919-39: Systemic Case-Studies*, 242–262. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Young L., Cross W., 2002. The Rise of Plebiscitary Democracy in Canadian Political Parties. *Party Politics*, 8(6), 673–699.
- Jagers K., Gurr T. R., 1996. *POLITY III: Regime Change and Political Authority, 1800-1994* [computer file] (Study #6695), 2nd ICPSR version. www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/ICPSR/studies/6695.
- Jankauskas A., 2005. *Lietuvos politinės partijos: struktūrinio ir funkcinio pajėgumo tyrimas (baigiamoji tyrimo ataskaita)*. Vilnius: VU TSPMI.
- Kardelis K., 2007. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*, 2-asis patais. ir papild. leid. Kaunas: Judex.
- Katz R. S., Mair P., 1995. Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The

Emergence of the Cartel Party. *Party Politics*, 1(1), 5–28.

King G., 1997. *A Solution to the Ecological Inference Problem: Reconstructing Individual Behavior from Aggregate Data*. Princeton: Princeton University Press.

King G., Rosen O., Tanner M. A. eds., 2004. *Ecological Inference: New Methodological Strategies*. Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press.

Klir G. J., Clair U. S., Yuan B., 1997. *Fuzzy Set Theory: Foundations and Applications*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Kluonis M., 2003. Vyriausybės stabilumo lygį lemiantys veiksniai: Vidurio ir Rytų Europos atvejis. *Politologija*, 32, 38–56.

Kosko B., 1990. Fuzziness vs. Probability. *International Journal of General Systems*, 17(2&3), 211–240.

Kosko B., 1994. *Fuzzy Thinking: The New Science of Fuzzy Logic*. New York: Hyperion.

Krupavičius A., 2008. Semi-Presidentialism in Lithuania: Origins, Development and Challenges. // R. Elgie, S. Moestrup, eds., *Semi-Presidentialism in Central and Eastern Europe*, 65–84. Manchester, New York: Manchester University Press.

Krupavičius A., Lukošaitis A., red., 2004. *Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.

Kurian G. T. ed., 1998. *World Encyclopedia of Parliaments and Legislatures*. Washington: Congressional Quarterly Press.

Lane J.-E., Ersson S., 2000. *The New Institutional Politics: Performance and Outcomes*. London, New York: Routledge/Taylor & Francis Group.

Langbein L. I., Lichtman A. J., 1978. *Ecological Inference (Sage University Paper Series on Quantitative Applications in the Social Sciences, 07-010)*. Newbury Park, London, New Delhi: SAGE Publications.

Laurėnas V., Šerpetis K., 2010. Sąvokų politinė sistema ir politinis režimas analitinis potencialas. *Politologija*, 58, 97–124.

Lawson K., red., 1980. *Political Parties and Linkage: A Comparative Perspective*. New Haven: Yale University Press.

Lee K. H., 2004. *First Course on Fuzzy Theory and Applications*. Berlin: Springer-Verlag.

Lee P. M., 2004. *Bayesian Statistics: An Introduction*, 3rd ed. London: Arnold.

Lehmbruch G., 1984. Concertation and the Structure of Corporatist Networks. // J. H. Goldthorpe, eds., *Order and Conflict in Contemporary Capitalism: Studies in the Political Economy of Western European Nations*, 60–80. Oxford, New York: Oxford University Press.

Liebertson S., 1985. *Making It Count: The Improvement of Social Research and Theory*. Berkeley, Los

Angeles, London: University of California Press.

Lijphart A. D., 1968. *The Politics of Accommodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands*. Berkeley: University of California Press.

Lijphart A. D., 1971. Comparative Politics and the Comparative Method. *The American Political Science Review*, 65(3), 682–693.

Lijphart A. D., 1977. *Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration*. New Haven, London: Yale University Press.

Lijphart A. D., 1999. *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. New Haven, London: Yale University Press.

Linz J. J., 1990. Transitions to Democracy. *Washington Quarterly*, 1990, 13(2), 143–162.

Linz J. J., 1994. Presidential or Parliamentary Democracy: Does it Make a Difference? // J. J. Linz, A. Valenzuela, eds., *The Failure of Presidential Democracy: Comparative Perspectives*, 3–87. Baltimore, London: The Johns Hopkins University Press.

Linz J. J., 2000. *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Boulder and London: Lynne Rienner Publishers.

Lipset S. M., 1960. *Political Man: The Social Bases of Politics*. Garden City: Doubleday.

Lynd R. S., 1929. *Middletown: A Study in Contemporary American Culture*. New York: Harcourt, Brace and Company.

Longest K. C., Vaisey S., 2008. *fuzzy: A Program for Performing Qualitative Comparative Analyses (QCA) in Stata*. *The Stata Journal*, 8(1), 79–104.

Luobikienė I., 2009. *Sociologinių tyrimų metodika: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija.

MacIntyre A. C., 1978. Is a Science of Comparative Politics Possible? // P. G. Lewis, D. C. Potter, F. G. Castles, eds., *The Practice of Comparative Politics: A Reader*, 2nd ed., 266–84. London, New York: Longman.

Mahoney J., 1999. Nominal, Ordinal, and Narrative Appraisal in Macrocausal Analysis. *The American Journal of Sociology*, 104(4), 1154–1196.

Martinaitis Ž., 2010. *The Political Economy of Skills Formation: Explaining Differences in Central and Eastern Europe*. Doctoral Dissertation. Social Sciences, Political Science (02S). Vilnius: Vilnius University.

McClelland D. C., 1961. *The Achieving Society*. New York: The Free Press.

McKim V. R., Turner S. P., eds., 1997. *Causality in Crisis? Statistical Methods and the Search for Causal Knowledge in the Social Sciences*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.

Merkys G., 1995. *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys: paskaitų konspektas*. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.

- Merton R. K., 1967. On Sociological Theories of the Middle Range. // R. K. Merton, ed., *On Theoretical Sociology. Five Essays, Old and New*, 39–72. New York: The Free Press.
- Mill J. S., 1916. *System of Logic Ratiocinative and Inductive*. London: Longmans.
- Moore B., Jr., 1966. *Social Origins of Dictatorship and Democracy: Lord and Peasant in the Making of the Modern World*. Boston: Beacon Press.
- Morkevičius V., Telešienė A., Žvaliauskas G., 2008. Kompiuterizuota kokybinių duomenų analizė su „NVivo“ ir „Text Analysis Suite“. www.lidata.eu/index.php?file=files/mokymai/NVivo/nvivo.html&course_file=nvivo_turinys.html.
- Mukaidono M., 2001. *Fuzzy Logic for Beginners*. Singapore, River Edge, London: World Scientific Publishing Company.
- Munck G. L., 2009. *Measuring Democracy: A Bridge between Scholarship and Politics*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Naroll R., 1972. A Holonational Bibliography. *Comparative Political Studies*, 5(2), 211–230.
- Nekrašas E., 1979. *Loginis empirizmas ir mokslo metodologija. Tikimybės ir indukcijos problema*. Vilnius: Mintis.
- Norkus Z., 1996. *Istorika. Istorinis įvadas*. Vilnius: Taura.
- Norkus Z., 1998a. Du galios veidrodžiai. *Politologija*, 11, 103–116.
- Norkus Z., 1998b. Kontrafaktiniai sąlyginiai teiginiai istoriografijoje. *Problemos*, 53, 43–60.
- Norkus Z., 1999. Maxo Weberio „idealieji tipai“ ir šiuolaikinė istorijos ir socialinių mokslų filosofija. *Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija*, 42.
- Norkus Z., 2000. Mokslo vertybinio neutralumo problema XX a. filosofijoje (M. Weberis, analitinė mokslo filosofija ir metaetika, kritinė teorija). *Problemos*, 59, 9–40.
- Norkus Z., 2003a. *Max Weber ir racionalus pasirinkimas*. Vilnius: Margi raštai.
- Norkus Z., 2003b. Tikėjimas: racionalaus pasirinkimo prieigos perspektyva. // N. Putnaitė, red. *Tikėjimo prieigos: filosofinės studijos*, 92–140. Vilnius: Aidai.
- Norkus Z., 2004. Ar galime gyventi geriau? Velfarizmas ir jo alternatyvos. *Politologija*, 36, 3–39.
- Norkus Z., 2008. *Kokia demokratija, koks kapitalizmas? Pokomunistinė transformacija Lietuvoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Norkus Z., 2009. *Nepasiskelbusioji imperija. Lietuvos Didžioji Kunigaikštija lyginamosios istorinės imperijų sociologijos požiūriu*. Vilnius: Aidai.
- Norkus Z., 2010. Sparčios sėkmingos pokomunistinės transformacijos ir jos nesėkmės „dėsniai“: daugiareikšmių kintamųjų kokybinė lyginamoji analizė. *Politologija*, 60, 3–51.
- Pearl J., 2000. *Causality: Models, Reasoning, and Inference*. Cambridge: Cambridge University

Press.

Pennings P., 2003. Beyond Dichotomous Explanations: Explaining Constitutional Control of the Executive with Fuzzy-Sets. *European Journal of Political Research*, 42(4), 541–567.

Pierson P., 1994. *Dismantling the Welfare State? Reagan, Thatcher and the Politics of Retrenchment*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

Pivoras S., 2000. *Lietuvių ir latvių pilietinės savimonės raida : XVIII a. pabaiga – XIX a. pirmoji pusė (lyginamasis aspektas)*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.

Plečkaitis R., 2006. *Logikos pagrindai*, 2-oji pataisyta laida. Vilnius: Tyto alba.

Pocius M., 2009. *Kita mėnulio pusė. Lietuvos partizanų kova su kolaboravimu 1944-1953 metais*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla.

Pomeranz K., 2000. *The Great Divergence: China, Europe, and the Making of the Modern World Economy*. Princeton, Oxford: Princeton University Press.

Porter T., 1986. *The Rise of Statistical Thinking*. Princeton: Princeton University Press.

Przeworski A., 1991. *Democracy and the Market: Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press.

Przeworski A., Alvarez M. E., Cheibub J. A., Limongi F., 2000. *Democracy and Development: Political Institutions and Well-Being in the World, 1950-1990*. Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press.

Przeworski A., Teune H., 1970. *The Logic of Comparative Social Inquiry*. New York, London, Toronto, Sydney: John Wiley & Sons.

Ragin C. C., 1987. *The Comparative Method: Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.

Ragin C. C., 1994. *Constructing Social Research: The Unity and Diversity of Method*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Pine Forge Press.

Ragin C. C., 1999. The Logic of Qualitative Comparative Analysis. // L. J. Griffin, M. van der Linden, eds., *New Methods for Social History. International Review of Social History Supplements*, 105–124. Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press.

Ragin C. C., 2000. *Fuzzy-set Social Science*. Chicago: Chicago University Press.

Ragin C. C., 2004. From Fuzzy Sets to Crisp Truth Tables. www.compass.org/files/WPfiles/Raginfztt_April05.pdf.

Ragin C. C., 2008. *Redesigning Social Inquiry: Fuzzy Sets and Beyond*. Chicago, London: The University Of Chicago Press.

Ragin C. C., 2009. Qualitative Comparative Analysis Using Fuzzy Sets (fsQCA). // B. Rihoux, C. C. Ragin, eds., *Configurational Comparative Methods: Qualitative Comparative Analysis (QCA) and*

- Related Techniques*, 87-121. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: SAGE Publications.
- Ragin C. C., Becker H. S., eds., 1992. *What Is a Case? Exploring the Foundations of Social Inquiry*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Ragin C. C., Zaret D., 1983. Theory and Method in Comparative Research: Two Strategies. *Social Forces*, 61, 731–754.
- Rihoux B., Ragin C. C. eds., 2009. *Configurational Comparative Methods: Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Related Techniques*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Robinson W. S., 1950. Ecological Correlations and the Behavior of Individuals. *American Sociological Review*, 15(3), 351–357.
- Rodrik D., 2007. *One Economics, Many Recipes: Globalization, Institutions, and Economic Growth*. Princeton: Princeton University Press.
- Roeder P. G., 2001. *Ethnolinguistic Fractionalization (ELF) Indices, 1961 and 1985*. weber.ucsd.edu/~proeder/elf.htm.
- Römmle A., Farrell D. M., Ignazi P., eds., 2005. *Political Parties and Political Systems: The Concept of Linkage Revisited*. Westport, London: Praeger Publishers.
- Sayer A., 1992. *Method in Social Science: A Realist Approach*, 2nd ed. London, New York: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Sarkees M. R., Wayman F. W., 2010. *Resort to War: A Data Guide to Inter-State, Extra-State, Intra-State, and Non-State Wars, 1816-2007*. Washington: CQ Press.
- Schaefer J. M., ed., 1974. *Studies in Cultural Diffusion: Galton's Problem*. New Haven: HRAF Press.
- Schedler A., 1998. What is Democratic Consolidation? *Journal of Democracy*, 9(2), 91–107.
- Schedler A., 2001a. Measuring Democratic Consolidation. *Studies in Comparative International Development*, 36(1), 66–92.
- Schedler A., 2001b. Taking Uncertainty Seriously: The Blurred Boundaries of Democratic Transition and Consolidation. *Democratization*, 8(4), 1–22.
- Schmidt M. G., 1999. On the Political Productivity of Democracies. *Scandinavian Political Studies*, 22(4), 281–294.
- Schneider A., 2003. Decentralization: Conceptualization and Measurement. *Studies in Comparative International Development*, 38(3), 32–56.
- Schneider C. Q., 2008. *The Consolidation of Democracy: Comparing Europe and Latin America*. London, New York: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Schneider C. Q., Wagemann C., 2007. *Qualitative Comparative Analysis (QCA) und Fuzzy Sets: Ein Lehrbuch für Anwender und jene, die es werden wollen*. Opladen, Farmington Hills: Barbara Budrich.

- Schweizer T., ed., 1987. *Methodological Problems of Cross-Cultural Comparison*. New Haven: HRAF Press.
- Shaw C. R., 1930. *The Jack-Roller: A Delinquent Boy's Own Story*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Shugart M. S., Carey J. M., 1992. *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Skocpol T., 1979. *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia, and China*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Skocpol T., Somers M., 1980. The Uses of Comparative History in Macrosocial Inquiry. *Comparative Studies in Society and History*, 22(2), 174–197.
- Smithson M., 1986. *Fuzzy Set Analysis for Behavioral and Social Sciences*. New York: Springer.
- Smithson M., Verkuilen J., 2006. *Fuzzy Set Theory: Applications in the Social Sciences (Sage University Paper Series on Quantitative Applications in the Social Sciences, 07–147)*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Stephens J. D., 1989. Democratic Transition and Breakdown in Western Europe, 1870-1939: A Test of the Moore Thesis. *The American Journal of Sociology*, 94(5), 1019–1077.
- Stephens J. D., Kümmel G., 2002. Class Structure and Democratization. // D. Berg-Schlosser, J. Mitchell, eds., *Authoritarianism and Democracy in Europe, 1919-39: Comparative Analyses*, 39–63. Houndmills, Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
- Swanson G. E., 1971. Frameworks for Comparative Research: Structural Anthropology and the Theory of Action. // I. Valier, ed., *Comparative Methods in Sociology: Essays on Trends and Applications*, 141–202. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Šarkutė L., 2006. Sprendimų priėmimo modeliai Lietuvos Respublikos vyriausybėse: vidinių veiksnių analizė. *Viešojo politika ir administravimas*, 18, 99–115.
- Šarkutė L., 2010. *Sprendimų priėmimo veiksniai ir modeliai: Lietuvos Respublikos vyriausybių analizė*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, sociologija (05S). Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
- Tidikis R., 2003. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras.
- Tilly C., 1990. How (and What) Are Historians Doing? *American Behavioral Scientist*, 33(6), 685–711.
- Treadwell W. A., 1995. Fuzzy Set Theory Movement in the Social Sciences. *Public Administration Review*, 55(1), 91–98.
- Tureikytė D., 2008. *Socialinių tyrimų metodologija ir metodai kriminologijoje: metodinė priemonė sociologijos-kriminologijos specialybės studentams*. Vilnius: Eugrimas.

- Vaitkevičius R., Saudargienė A., 2006. *Statistika su SPSS psichologiniuose tyrimuose*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Valackienė A., Mikėnė S., 2008. *Sociologinis tyrimas: metodologija ir atlikimo metodika (vadovėlis)*. Kaunas: Technologija.
- Valantiejus A., 2004. *Kritinis sociologijos diskursas: tarp pozityvizmo ir postmodernizmo*. Vilnius: VU/STI/Vilniaus universiteto leidykla.
- van Deth J. W., 1998. Equivalence in Comparative Political Research. // J. W. van Deth, ed., *Comparative Politics. The Problem of Equivalence*, 1–19. London and New York: Routledge.
- Vanhanen T., 1984. *The Emergence of Democracy: A Comparative Study of 119 States, 1850-1979*. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica.
- Vanhuyse P., 2006. *Divide and Pacify: Strategic Social Policies and Political Protests in Post-Communist Democracies*. Budapest: Central European University Press.
- Verkuilen J., 2005. Assigning Membership in a Fuzzy Set Analysis. *Sociological Methods & Research*, 33(4), 462–496.
- Vink M. P., van Vliet O., 2009. Not Quite Crisp, Not Yet Fuzzy? Assessing the Potentials and Pitfalls of Multi-value QCA. *Field Methods*, 21(3), 265–289.
- Walton J., Ragin C. C., 1990. Global and National Sources of Political Protest: Third World Responses to the Debt Crisis. *American Sociological Review*, 55(6), 876–890.
- Whyte W. F., 1943. *Street Corner Society: The Social Structure of an Italian Slum*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Woldendorp J., Keman H., Budge I., 2000. *Party Government in 48 Democracies (1945-1998): Composition - Duration - Personnel*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Zadeh L. A., 1965. Fuzzy Sets. *Information and Control*, 8(3), 338–353.
- Zakaria F., 2003. *The Future of Freedom: Illiberal Democracy at Home and Abroad*. New York, London: W. W. Norton & Company.
- Žvaliauskas G., 2007. *Ar partijos Lietuvoje yra demokratiškos?* Kaunas: Technologija.

Table of Contents

Foreword.....	7
Introduction.....	11
1 Qualitative Comparative Analysis in the Context of the Comparativist Methodology of the Social Sciences.....	23
1.1 Comparison, Comparative Perspective, and Comparative Method	23
1.2 Comparative Perspective and its Extensive Strategy	35
1.3 Case Study and Intensive Strategy of the Comparative Perspective.....	48
2 Crisp-Set Qualitative Comparative Analysis	63
2.1 Logical Foundations of the Crisp-Set Qualitative Comparative Analysis.....	63
2.2 Crisp-Set Comparative Qualitative Analysis Using fs/QCA Software.....	86
2.2.1 Opening and Saving a Data File	87
2.2.2 Creating a New Data File and Editing Data.....	88
2.2.3 Performing Crisp-Set Comparative Qualitative Analysis	92
2.3 Crisp-Set Comparative Qualitative Analysis Using TOSMANA Software	114
2.3.1 Opening and Saving a Data File	114
2.3.2 Creating a New Data File and Editing Data.....	117
2.3.3 Transforming Quantitative Variables with ThresholdSetter	119
2.3.4 Performing Crisp-Set Comparative Qualitative Analysis	122
3 Fuzzy-Set Qualitative Comparative Analysis	141
3.1 Logical Foundations of the Fuzzy-Set Qualitative Comparative Analysis	143
3.1.1 Fuzzy Sets Defined	143
3.1.2 Transforming Values of Quantitative Variables into the Discrete Fuzzy Set Membership Scores	146
3.1.3 Transforming Values of Quantitative Variables into the Continuous Fuzzy Set Membership Scores	156
3.1.4 Operations with Fuzzy Sets.....	168
3.1.5 Sufficient and Necessary Conditions in the Fuzzy Sets Analysis and their Consistency and Coverage	175
3.2 Fuzzy-Sets Qualitative Comparative Analysis Using fs/QCA Software	187
3.2.1 Transforming Values of Quantitative Variables into the Fuzzy Set Membership Scores Using Direct the Direct Method of Calibration	188

3.2.2	Performing Logical Operations with Fuzzy Set Variables.....	189
3.2.3	Analysis of Sufficient and Necessary Conditions Using Graphical Interface	195
3.2.4	Calculating Consistency and Coverage Using Graphical Interface	197
3.2.5	Performing Fuzzy-Set Comparative Qualitative Analysis	198
4	Multi-Value Qualitative Comparative Analysis	223
4.1	Logical Foundations of the Multi-Value Qualitative Comparative Analysis	224
4.2	Multi-Value Qualitative Comparative Analysis Using TOSMANA Software.....	232
4.2.1	Transforming Quantitative Variables into Multi-Value Categorical Variables.....	233
4.2.2	Performing Multi-Value Comparative Qualitative Analysis.....	237
5	Examples and Exercises in the Comparative Qualitative Analysis.....	249
5.1	Crisp-Sets Comparative Qualitative Analysis	249
5.1.1	The Causes of Political Mobilization of the Territorially Based Linguistic Minorities	249
5.1.2	The Application of the Barrington Moore's Jr. Explanation of the Origins of Democracy and Dictatorship to the Breakdowns of Democracy in the Interwar Europe	252
5.1.3	Dirk Berg-Schlosser and Gisèle De Meur on the Causes of the Democracy Breakdowns in the Interwar Europe.....	257
5.1.4	Social Homogeneity as a Factor of the Democratic Stability in the Interwar Europe	261
5.1.5	Dirk Berg-Schlosser on the Early (before 1929) Breakdowns of Democracy in the Interwar Europe	264
5.1.6	Dirk Berg Schlosser on the Democracy Breakdown in the Interwar Europe (after 1929)	268
5.1.7	Major Actors and Survival of Democracy in the Interwar Europe.....	274
5.1.8	Causes of the Duration of Wars in 1945-1992 according to Steve Chan	277
5.1.9	Ligita Šarkutė's Analysis of the Conditions of Governmental Stability in Lithuania (1990-2008).....	282
5.1.10	Causes of the Women Eating Disorders According to Susan Haworth Hoepfner .	286
5.2	Fuzzy-Set Comparative Qualitative Analysis	289
5.2.1	The Causes of Welfare State Generosity	289
5.2.2	Causes of the Riots against the Economic Policy Dictated by the International Monetary Foundation	295

Table of Contents

5.2.3	Paul Pennings' Explanation of the Constitutional Control of the Executive.....	301
5.2.4	The Conditions for Democracy Consolidation in Latin America and Post-Communist Countries According to Carsten Q. Schneider	306
5.3	Multi-Value Comparative Qualitative Analysis	315
5.3.1	Zenonas Norkus' Analysis of the Conditions of the Rapid Successful Post-Communist Transformation	315
5.3.2	The Analysis of the Conditions of Internal Democracy of the Political Parties in Lithuania by Giedrius Žvaliauskas and Vaidas Morkevičius.....	324
Bibliography.....		331

Summary

Zenonas Norkus, Vaidas Morkevičius

Qualitative Comparative Analysis. A Textbook for Higher School Students

The book is a user-friendly and practically-oriented introduction into the comparative qualitative analysis (QCA), covering all the three of its approaches: crisp-sets QCA (csQCA), fuzzy-sets QCA (fsQCA) and multi-value QCA (mvQCA). The book starts the series Research Methods published by the Lithuanian Data Archive for Social Sciences and Humanities (LiDA) and opens with the preface of its editor-in-chief prof. Algis Krupavičius. The book consists of five chapters.

The first chapter provides methodological introduction into the QCA, grounded in the distinction between comparison, comparative method and comparative perspective, which includes extensive and intensive strategies. Comparison is a universal cognitive operation. Comparative perspective is the distinguishing feature of the research where scientists work with observations from different cultures, societies, civilizations or other social or cultural macro-units. Its extensive strategy uses statistical analysis, whereas its intensive strategy uses comparative method. This method covers the middle ground (small- N) in the non-experimental research design between the single case study and statistical analysis of large N . The comparative method might be employed using two approaches: (1) application of J. S. Mill's canons in non-experimental context and (2) the QCA. The second approach needs more than a very small number of cases but at the same time much less cases than is needed for the statistical analysis. QCA is unique in providing qualitative researchers with the framework for testing or elaborating deterministic hypotheses involving multiple conjunctural causation.

Second chapter of the book provides both informal presentation of the logical foundations of the crisp-set QCA and discusses problems of its application, focusing on how to cope with contradictory configurations of conditions. This chapter also explains how to operate fs/QCA 2.0 and TOSMANA 1.3 software performing csQCA and how to interpret the output of the results. Third chapter starts with explication of the limitations of the csQCA, explains the concept of fuzzy sets, describes the procedures for transforming values of quantitative variables into scores of the membership in the discrete and continuous fuzzy sets. Then the demonstration how to perform operations with fuzzy sets using fsQCA 2.0 software follows. On the similar lines, fourth chapter provides conceptual introduction into multi-value QCA and demonstrates its performance using TOSMANA software. For demonstration purposes, the research data and findings of the international team of scholars (led by Dirk Berg-Schlosser) on the conditions of the breakdown (and survival) of democracy in the interwar Europe is used. The original data set is supplemented with case of the Republic of Lithuania in 1918-40.

The unique feature of the textbook – exercises provided in the concluding chapter for the self-

study and training of analytical skill in performing QCA. These exercises represent all three approaches to the QCA and are collected both from international and Lithuanian social scientific research³²⁷.

The publication of this book and its contribution to the series Research Methods are parts of the project „Development of Lithuanian Data Archive for Social Science and Humanities (LiDA)“ which was started in July, 2009, and continues the project „Storage and Administration of Empirical Data and Information: Lithuanian Humanities and Social Science Data Archive (LiDA)“ which was finalized in September, 2008. Both projects are funded by the European Social Fund and The Ministry of Education and Science of the Republic of Lithuania and implemented by the Kaunas University Technology in collaboration with researchers from other universities in Lithuania³²⁸.

327 The data files are available at: www.vaidasmo.lt/KLA and archive.lidata.eu/webview.

328 For more information see: www.lidata.eu.

Nuotraukoje knygos autoriai (kairėje-Zenonas Norkus, dešinėje-Vaidas Morkevičius).

Zenonas Norkus – Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Sociologijos katedros profesorius, habilituotas socialinių mokslų daktaras. Paskelbė knygas *Istorika. Istorinis įvadas* (1996); *Max Weber und Rational Choice* (2001, vertimas į lietuvių kalbą 2003). *Kokia demokratija, koks kapitalizmas? Pokomunistinė transformacija Lietuvoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu* (2008), *Nepasiskelbusioji imperija. Lietuvos Didžioji Kunigaikštija lyginamosios istorinės imperijų sociologijos požiūriu* (2009).

Vaidas Morkevičius – Kauno technologijos universiteto Socialinių mokslų fakulteto Politikos ir viešojo administravimo instituto mokslo darbuotojas, socialinių mokslų daktaras. Nuo pat įkūrimo dirba ir Lietuvos HSM duomenų archyve (LiDA), ir atsako už tarptautinių tyrimų vykdymo koordinavimą, yra Europos socialinio tyrimo koordinatorius Lietuvoje.

„Kokybinė lyginamoji analizė“ yra vienas solidžiausių metodologijos ir tyrimų metodikos tekstų lietuviškų socialinių mokslų kontekste. <...> Z. Norkaus ir V. Morkevičiaus knyga – išskirtinė. Autoriai susitelkia į vieną sprendinį – detalai ir nuosekliai pademonstruoja, kaip gali būti išnaudotos vieno metodo galimybės, kokios yra jo prielaidos, kokios ir kaip gali būti naudojamos programinės įrangos, kaip turėtų būti formuluojamos hipotezės bei išvados. Būtent tokios – konkrečios, išsamios, argumentuotos ir techniškai informatyvios – mokomosios literatūros galima pasigesti Lietuvoje. <...> „Kokybinė lyginamoji analizė“ – unikalus tekstas, kadangi nei vienas Lietuvos universitetas ar institutas nieko panašaus nėra publikavęs. (Doc. dr. Liutauras Kraniauskas)

Kokybiški metodologijos kursai Lietuvos universitetuose retenybė. Šis vadovėlis gali padėti įveikti mokslinių diskusijų skurdą. <...> Tokio pobūdžio studija yra pirma, o jos lyginti Lietuvoje nėra su kuo. <...> Darbas atspindi naujausias akademines kokybinių tyrimų „madas“. (Prof. dr. Šarūnas Liekis)

ISBN 978-9955-884-44-6

9 789955 884446